БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1925 чылда үндезилеттингеп

1961 ч. АВГУСТ 17 ЧЕТВЕРГ № 194 (4984).

Өртээ 2 көп.

Дүжүт ажаап алыышкынында

Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозунуң 7 комбайннары болгаш 6 жаткалары чаа дүжүттү ажаап алырынче август 13-те кирипкен. Олар баштайгы чартык хүнде ниитизи-биле 107 га черни кестиргеннер. Тараа төгер 6 шаңнарны ында белеткээн.

«Сельхозтехниканың» районнар аразының салбыры совхозтуң 9 комбайннарын септеп бээр боон аазаашкын кылгаш, амга чедир чаңгысты-даа септеп бербээн.

Барыын-Хемчик районнуң «Шекпээр» совхозу Биче-Аянгатыда баштай бышкан арбайны «С-4» комбайн-биле бышканнап кезип кирипкен.

Комбайнер Маады Ким-оол хүнде 8 гектарны кестирер нормазын баштайгы хүнде 12 гектар чедир күүсеткен. Ында ам 40 гектар тараа кестинген.

Дөң-Терезин салбыры «СК-3» деп комбайн-биле дүжүт ажаап алыышкынынче база эгелеп кирген. Ол ышкаш Биче-Тей салбыры кызыл-тас кезилдезинче «С-4» деп бир комбайнны киирген.

Күш-ажылга өөредир, амыдыралга белеткээр

«Кижилерниң амыдыралынга болгаш хөгжүлдезинге эргежок чугула күүлдер күш-ажыл-биле тургустунар. Ынчангаш ниитилелдиң чаагай чоруунга эргежок чугула күүлдерни тургузарынга кижи бүрүзү-ле бодунуң амыдыралы болгаш ажыл-чорудулгазы-биле аңаа киржир ужурлуг».

СЭКП-ниң чаа Программазының төлевилелинден.

Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар дугайында Хоойлу хүлээп алдынганындан бээр ам ийи чыл чартык хире уе эткен. Ол кыска уениң иштинде Совет Эвилелиниң он-он муң школаларының амыдыралында улуг чаартылгалар болган болгаш өөреникчилерни бүүрүүчү күш-ажылдың чанчылдарынга өөредириниң, оларны амыдыралга белеткээриниң талазы-биле байлак дуржулга чыгдыныш алдынган.

Өөреникчилерни күш-ажылга өөредириниң ажыктыының чижектерин бистиң областың чамдык школаларының өөредилге-кижизидилгелиг ажыл-чорудулгазындан безин көрүп болур. Чижек кылдыр Бии-Хем районнуң Туран ортумак школазында (директору РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы Н. В. Селина) өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадазын сеткил ханыышкыныы-биле адап болур. Ол районнуң партия, совет, ажыл-агый органнарының боттуг дузаламчызы-биле ында өөреникчилер бригадазының материал-техниктиг баазазы тургустунган. Оларның чурттаар, ажылдаар турлаа эки дериттинген. Ол школачыларның бүдүрүлге бригадазы чеди чылдың ийиги чылында чедип алган чедиишкиннериниң түннелинде көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларының Новосибирскиге болган чөвүлел хуралына бодунуң төлээлекчизин чорудар хүндүлүг эргени чаалап алган. Ол бригаданың кежигүнү онгу классчы Юрий Тыртыйоол чөвүлел хуралына өөрүнүң күш-ажылчы чедиишкиннериниң, өөредилгезиниң дугайын чугаалап турда эш Никита Сергеевич Хрущев: «Эр-хейлер»—деп улуг үнелээшкинни берген.

Туран школазының бүдүрүлге бригадазы бо чылын 80 гектар черде көдээ ажыл-агый культураларын ажаап өстүрүп турар. Ол культураларның иштинде чигир свёклазы, кызыл-тастың, картофель чаагай түжүүттүг болуп өзүп, ам чамдыктары быжып турар. Өөреникчилер бок үнүштер-биле демиселди чорударының дуржулга ажылын үш гектар черде база кылып турарлар. Мында бүдүрүкчү күш-ажыл-биле хөглүг, ажыктыг дыштанылга шын холбаштыр тургустунган. Школачыларның бүдүрүлге бригадазын машиноведение башкызы В. Г. Жаботинский, школаның агроному В. В. Стариков олар удуртуп башкарып турарлар. Бригаданың кежигүннери бо чылын 20 муң дагаа ооллардың боттары азыраш, «Кызыл партизан» колхозка дужаап бергеннер. Ынчаарга бригада бир гадан-на 18 центнер кызылтасты, 20 центнер арбайны, 150 центнер чигир свёклазын, 20 центнер картофельди колхозка өстүрүп бээрин хүлээнгеннер. Өөреникчилерниң он бригадазынга «Кызыл партизан» колхозтуң баштаар чери (даргазы эш Астафьев) эки дузалажып, бригаданың өргезинге үш чаа тракторларны берген.

Туран школазында бүдүрүлге бригадазы ышкаш эки ажылдыг бүдүрүлге бригадалары областың өске школаларында база бар. Каа-Хем районнуң Сарыг-Септе он бир чылдың ортумак, Улуг-Хем районнуң Чаатты, Бай-Тайга районнуң Бай-Тал, Тожу районнуң Тоора-Хем ортумак школаларында бүдүрүлге бригадалары өөреникчилерни күш-ажылдың тускай мергежилдеринге өөредип, оларны амыдыралга белеткээр талазы-биле улуг ажылды чорудуп турарлар.

Ол бригаделарның ажыл-чорудулгазында чедиишкиннер-биле чергелештир өске черлерде четпестерни, ылангыя оларның эки эгелээшкиннерин бүүрү тала-биле деткириниң улуу, харын өөреникчилерни күш-ажылга өөредип, оларны амыдыралга белеткээр дугайында партияның болгаш чазактың айтыышкыннарын күүседирин тоомчага албас чамдык ажыл-агый удуртукчуларын буруу шавар херек. Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозунуң директору эш Түгер, ында партком секретары эш Чылбак-оол олар совхозтуң девискээринде Аксы-Барлык ортумак, Хөнделеп школаларында тургустунган бүдүрүлге бригадаларынга машина-техника бээринден ойталаан болгаш оларга турлаглар кылып бээрин чугулага көрбээннер. Ол ышкаш Таңды районнуң «Элегес» совхозунуң директору эш Балабанов, агроному эш Сигаев өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадазының ажылын ийиги чергениң херээ кыдыр көрүп, аңаа хөлүн эрттир эргижирээн участокту бергениниң өөреникчилер бүүү күжүн салып, аштап турза-даа, ол участокту бок үнүштер дуй алы берген. Оон-биле чергелештир, үстүнде удуртукчулар ол бригаделарга көдээ ажыл-агыйның кандыг-даа техниказы-биле ажылдаарын безин чөпшээревээннер.

Бүдүрүлге бригадаларын тургузарынче сагыш салбаан школалар база бар. Эрзин ортумак школазынга чогум-на ындыг болган. Школачыларны күш-ажылга кижизидеринге таарымчалыг аргаларны берип турар бүдүрүлге бригадазын тургузып, аңаа хүн бүрүнүң дузаламчызын СЭКП Эрзин райкому, райкүүском өй-шаанда көрүүспейн, үнелевейн барганын айтыр херек.

Бүдүрүлге бригадаларының ажылын партийжи ёзу-биле үнелеп турар, күрүне ужур-дузалыг ол чугула ажылга чедиишкиннери бүүү чуртта алдаржаан Ставрополь крайга Ленин орденин тывыскан байырлыг хуралга эш Н. С. Хрущев мынча дээн: «Өөреникчилер магалыг ажыл-херектерни бүдүрүп турарлар-дыр! Өөредилгени кылып шыдаары күш-ажыл-биле харылзаштырып тура, олар кукурузаның, кызыл-тастың, тарымал тооруктуң бедик дүжүттерин өстүрүп турарлар-дыр. Аныяк ооллар, кыстарны амыдыралга, ниитилелге ажыктыг күш-ажылга киржирингe белеткээри болур. Ынчангаш бүдүрүлге бригадаларының ажылын үре түннедиг болдурарынга школалар удуртукчуларынга чер-черде партия, совет, комсомол организациялары болгаш ажыл-агый органнары үргүлчүүнүң бүүү талалыг дузазын көргүзер ужурлуг. Ол ышкаш, школаларда бүдүрүлге бригадаларының бо чылгы кылган ажылдарының түннелин үндүрүп, ол бригадаларның ажылында эки күүлдерни бүүү тала-биле деткип, ажылдың практиктиг дуржулгазын нептередир херек.

Совет кижилериниң амгы салгалы коммунизм үезинге чурттаар деп—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы бодунуң чаа Программазының төлевилелинде айыткан. Ынчангаш коммунистиг ниитилелдиң ең кол негелдези—күш-ажылды бодунуң бүүү-ле күжү болгаш мергежилби-биле кылырынга аныяк ооллар, кыстарны амдыгаштан чанчыктырып өөредири, күш-ажыл — оларның амыдыралының чугула негелделиг күүлү болур кыдыр кижизидери — бирги чергениң херээ болур. Ындыгның төлээзинде өзүп орар аныяк салгакчыларны күш-ажылга кижизидеринге таарымчалыг байдалдарны тургузуп берип турар өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадаларын үнелээр дерек.

СЭКП-НИҢ XXII СЪЕЗДИЗИНГЕ

Программа болгаш Устав төлевилелдерин таныжарыбиле холбаштыр күш-ажылчы хайныышкыннар

Бии-Хем районнуң «Искра» колхозта тууйбу бүдүрерин организастаан. Ону организастаар талазы-биле колхозчу В. Я. Машковцев хей ажылдаан. Бо чылын 15—20 муң тууйбуну бүдүрер. Тууйбу бүдүрер ажылга Борис Ашак-оол, Катя Белекпен болгаш Мария Дычы-оол олар эки өөренип алганнар.

ЧУРУКТА: «Искра» колхозтуң Ленинка суурда тууйбу бүдүрүлгезиниң ажылдакчылары СЭКП-ниң Программазының төлевилели-биле таныжып турлар.

Фотозу И. Степановтуу.

ХАНЫЗЫ-БИЛЕ ТАНЫЖЫП ТУРАР

СЭКП-ниң Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин Бай-Тайга районнуң ажылчы чоннары ханызы-биле таныжып турар. СЭКП райкому болгаш партия организациялары агитаторларның, лекторларның семинарларын, чөвүлел хуралдарын эрттиргилээн. Амгы үеде ажылчы чоннарның ортузунда чүс ажыг агитаторлар болгаш номчулгалар баа алээн хей лекторлар, консультантылар ажыл-херектерни бүдүрүп турарлар-дыр! Өөредилгени кылып шыдаары күш-ажыл-биле харылзаштырып тура, олар кукурузаның, кызыл-тастың, тарымал тооруктуң бедик дүжүттерин өстүрүп турарлар-дыр. 8—9 класстарның өөреникчилери күш-ажылга киржип, күш-ажылга кижизиттинип турар. Бо бүүү болза школаны өде тургузарының сорулгазын чедиишкиннинг шиитпирлээринге дуза кадар». Эң кол, эң чугула үүл болза коммунизмниң аныяк тургузукчуларын кижизидери, аныяк ооллар, кыстарны амыдыралга, ниитилелге ажыктыг күш-ажылга киржирингe белеткээри болур. Ынчангаш бүдүрүлге бригадаларының ажылын үре түннедиг болдурарынга школалар удуртукчуларынга чер-черде партия, совет, комсомол организациялары болгаш ажыл-агый органнары үргүлчүүнүң бүүү талалыг дузазын көргүзер ужурлуг. Ол ышкаш, школаларда бүдүрүлге бригадаларының бо чылгы кылган ажылдарының түннелин үндүрүп, ол бригадаларның ажылында эки үүлдерни бүүү тала-биле деткип, ажылдың практиктиг дуржулгазын нептередир херек.

Совет кижилериниң амгы салгалы коммунизм үезинге чурттаар деп—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы бодунуң чаа Программазының төлевилелинде айыткан. Ынчангаш коммунистиг ниитилелдиң ең кол негелдези—күш-ажылды бодунуң бүүү-ле күжү болгаш мергежилби-биле кылырынга аныяк ооллар, кыстарны амдыгаштан чанчыктырып өөредири, күш-ажыл — оларның амыдыралының чугула негелделиг үүлү болур кыдыр кижизидери — бирги чергениң херээ болур. Ындыгның төлээзинде өзүп орар аныяк салгакчыларны күш-ажылга кижизидеринге таарымчалыг байдалдарны тургузуп берип турар өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадаларын үнелээр дерек.

Ол төөгүлүг документини районнуң девискээринде бүүү черлерде таныжып турар. Ам үеде 45 кезек черлерде ыыткыр номчулгаларны организастаан, Программа болгаш Устав төлевилелдеринге хамаарышкан лекцияларны номчууру дыка калбарган. Ылаңгыя Программаның төлевилелин таныштырар талазы-биле ажылды «Мурнакчы» колхозта партия организациязы (секретары эш К. Өлчей) эки организастап турар. Ында 8 кезек черде ыыткыр номчулгаларны организастаан, шыырак билиглиг эштерни ыракта турар малчыннарже, бригадаларже чоруткулаан. Сигенчилерниң, тараажыларның болгаш тудугжуларның өртузунда номчулгалар, беседалар барык-ла хүннүң болуп турар. Бо ажылга өштер Кудурукпай, Д. Кертик олар ең идепкейлиг киржип турар.

Колхозчуларның өртузунда Программаның төлевилелин тайылбырлаарын калбарткан чорук ажыл-ишчилерни күш-ажылче сорук киирип, колхозтуң мурнунга турар чугула сорулгаларны шиитпирлээринге аажок улуг идиглиг болган. Оон ужурунда «Мурнакчы» колхоз сиген кезилдезиниң болгаш силос салыышкынының талазы-биле районда мурнап турар.

Районнуң коммунал хандырылга болгаш тудуг конторазының ажылчыннары бо төөгүлүг документилерни база улуг сонуургал-биле таныжып, хүн бүрү ажыл шагынын сөөлүнде 30 минутада ниити номчулганы эрттирип турарлар. Ол контораның ажылчыны коммунист эш Х. Күдерек Программа төлевилелин танышкаш бодунуң сеткил-сагыжы ханып, өөрээнин мынчаар илередип турар: «Бүүү чон-биле сүмележир дээш бистиң партиявыстың парлап үндүргени төлевилели коммунизм тургузарының улуг-чаагай программазы-дыр. Ол документиде ажылчын-тудугжу мен ышкаш бөдүүн кижилериниң дугайында сагыш салыышкын синнижкен. Мооң ужурунда кижи улам сорук киирип, эки ажылдаксаар-дыр».

СЭКП-ниң Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин таныштырарын районга калбарткан чорук ажылчы чоннарны күш-ажылче улам сорук киирип, партияның XXII съездизинге чедиишкинниг ужуражыр дээш демиселди улам күштелдиргенин районнуң бүүү девискээринде кижилериниң чүткүлдүг күш-ажылынган кижи көрүп, магадавас аргажок.

И. КЕЛИК-СЕҢГИ.

Төөгүлүг документ

СЭКП-ниң чаа Программазының төлевилелин танышкаш сеткилим ханызындан өөрүвүшаан, ол улуг сорулганы күүседиринге киржир, оон боттаныышкынын көөр аас-кежиктиг болганымга чоргаарланмас аргам чок болду.

Программаның төлевилелинде көдээ ажыл-агыйны улам ынай сайзырадырының сорулгаларын тодаргай айыткан. Ону номчуп танышкаш, көдээ ажыл-агый талазы-биле тускай эртемниг кижи мээң кол сорулгам чүдел дээрзин эки билип алдым. Бо Программаны амыдыралга боттандырарынга көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң киржилгези кайгамчык улуг, оларның мурнунда сорулгалар бедик-даа, чаагай-даа!

СЭКП-ниң XXII съездизинге чедиишкиннинг ужуражыр дээш шудургу ажылдавышаан, Улуг-Хем районнуң «Найырал» совхозунуң мал ажылының ажылдакчылары чартык чылда күрүнеге эзт, сүт, дүк дужаарының планнарын күүсеткен. СЭКП-ниң Программазының төлевилелин танышкаш олар улам сорук киирип, чүткүлдүг ажылдавышаан күрүнеге эзт, сүт, дүк садарының чыл планнарын XXII съездиниң ажыттынар хүнүнүң бетинде күүседирин хүлээнгеннер.

Мен мал ажылының талазы-биле тускай эртемниг кижи болганымда, совхозтуң мал ажылын дүрген хөгжүдер, оон продуктулар бүдүрерин улам көвүдедир дээш бүүү аргаларны, хемчегларны алыр ужурлуг мен дээраин эки билип, оон-биле СЭКП-ниң Программазын амыдыралга боттандырарынга бодумнуң үлүүмнү киирериме өөрүп турар мен.

Х. ЧЫМБА,
совхозтуң кол зоотехниги.

А. И. Микоян Японияда чеде берген

ТОКИО. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы А. И. Микоян Токиода чеде берген.

А. И. Микоян Токиога совет садыг-үлетпүр делгелгезиниң ам ажыттынар деп турары-биле холбаштыр Японияга барган.

РСФСР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

Малчыннарның чарыжының тиилекчилери

1961 чылдың бирги чартык чылында мал ажылының продуктуларын бүдүрери болгаш белеткээри база малдың болгаш куштүн баш санын көвүдедири дээш Россия Федерациязының автономнуг республикаларының, крайларының болгаш областларының социалистиг чарыжының түннелдерин РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели чугаалажып көрген.

Колхозтарга болгаш совхозтарга эзт, сүт, чуургалар болгаш дүк бүдүреринге, а ол ышкаш, малдың база куштүн бүүү чүзүннериниң баш санын көвүдедиринге ең бедик көргүзүглери дээш:

Соңгу Кавказ зоназының талазы-биле — Ставрополь крайны, Поволжье зоназының талазы-биле — Сталинград области

чарыштың тиилекчилери деп саналан.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шилчиир Кызыл тугун Ставрополь крайга хевээр арттырган болгаш 10 муң рубль хемчээлдиг акша шаңналын тывыскан. Сталинград области РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шилчиир Кызыл тугун тывыскан болгаш 10 муң рубльдиң акша шаңналын тывыскан. 1961 чылдың бирги чартык чылында мал ажылының продуктуларын бүдүрерингe болгаш белеткээринге база малдың болгаш куштүн баш санын көвүдедиринге чедиишкиннери дээш:

Поволжье зоназының талазы-биле — Астрахань области

5 муң рубль хемчээлдиг акша шаңналын тыпсырын шиитпирлээн.

Социалистиг чарыштың негелделерин күүсетпээн, РСФСР-ниң өске зоналарының автономнуг республикаларынга, крайларынга болгаш областларынга шилчиир Кызыл туктарны болгаш акша шаңналдарын Министрлер Чөвүлели тывыспас деп доктаатган.

Киров, Ярославль, Горький, Владимир, Калинин, Тула областларның болгаш Марий АССР-ниң колхозтарында болгаш совхозтарында мал ажылының байдалы мырынай багай турарын демдеглээн. Ында бирги чартык чылда мал ажылының продуктуларын бүдүрери болгаш белеткээри күдулаан болгаш 1960 чылдың чогуур үеэи-биле деңнээрге малдың бүүү чүзүннериниң саны эвээжээн, эзт, сүт, чуургалар болгаш дүк белеткелериниң чартык чыл планнары күүсеттинмээн.

Район, колхоз болгаш совхоз бүрүзүнде мал ажылының байдалын чугаалажып көөрүн, малдың бүүү чүзүннерин бүрүн камгалаарын болгаш оон продуктулуун бедидерин, сүттүн бараанны чорүүн болгаш эзтке дужаап турар малдың деңгилдезин бедидерин хандырарын автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүледелеринге, крайкүүскомнарга болгаш облкүүскомнарга РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели даасган.

Тудугжуларда

Чеди чылдың улуг тудугларының бирээзи «Тыва даг-дүгү» комбинаттың тудугжуларының коллективинде СЭКП-ниң чаа Программазының төлевилелин массалыы-биле таныштырып турар.

Чоокта чаа комбинаттың тудуг участогунуң ажылчыннарынга «Тыва даг-дүгү» тудуг өргелелиниң начальниги эш Вяуков Н. С. Хрущевтуң август 7-де радио болгаш телевидение дамчыштыр чугаазын таныштырган.

СЭКП ТК-ның Бирги секретары, делегей кырынга мөнге тайбын дээш могаг-шылаг чок демиселчи Никита Сергеевич Хрущевтуң чугаазын тудугжулар изин-биле деткивишаан, партияның XXII съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышка кирип тура алган хүлээлгелерин алдарлыы-биле күүседиринге боттарының быжыг соруктуун илергейлээннер.

Ол участоктуң коллективи комбинатта калбарган социалистиг чарыштың бирги черин быжыы-биле эзлеп турар. Дуржулгалыг, хоочун тудугжулар Кара-оол, Старков, Почкарева, Шатова, Сойзаботолов оларга удуртжан бригадалар планын ай санында 110—150 хуу күүседип, тудуг ажылдарын ең шынарлыг чорудуп турарлар.

СЭКП-ниң XXII съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир тудугжулар чыл планын күүседир, 5700 дөрбелчин метр чурталга шөлүн ажыглалга киирер, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 12 хуу бедидер болгаш 150 ажылчыннарның бүдүрүлге мергежилин бедидер деп чаа хүлээлгелерни алгаш күжениишкиннг ажылдап киришкеннер.

Т. ТАЛГАНЧЫК.

КИЖИ БҮРҮЗҮНГЕ ЧЕДИР

Бистиң чуртувустуң база Коммунистиг партияның амыдыралында төөгүлүг болуушкун болуп турар СЭКП-ниң Программазының, Уставының төлевилелдерин парлааны болгаш ону ажылчы чонга таныштырганы Таңды районнуң бүүү ажылчы чоннарының өөрүшкүлүг сагыш-сеткилин хайныктырып, политиктиг, ажыл-ишчи чаа-чаа чедиишкиннерже оларны сорук киирип турар.

Программаның болгаш Уставтың төлевилелдерин кижи бүрүзүнге чедир тайылбырлаарын хандырар сорулга-биле СЭКП райкому болгаш партия эге организациялары элээн чугула хемчеглерни ап чоруткан. Август 1-де бүүү партия организациялар секретарьларының чөвүлел хуралын чыылдыргаш, аңаа Программа төлевилелин ажылчы чоннарга таныштырарының талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылган болгаш партия организацияларының мурнунга тодаргай сорулганы салган. Оон дараазында эге организация бүрүзү боттарының агитаторларының сургаалдалыг хуралдарын эрттиргилээн болгаш Программаның төлевилелин таныштырарының сорулгазын база аргаларын чугаалажып көрген. Тус-тус черлерге консультантыларны, информаторларны болгаш номчукчуларны быжыглаар турган, агитаторларның санын көвүдеди немей тургускан. Ам үеде районда 548 агитаторлар, 53 номчукчулар Программаның төлевилелин чонга таныштырып турар. Бүдүрүлгелерде, бригадаларда, цехтерде, фермаларда болгаш албан-организация черлеринде ыыткыр номчулгалар чоруп турар болгаш чоннуң чурттап турар черлериниң аайы-биле беседаларны, номчулгаларны агитаторлар калбартып турарлар. Ам безин беседалар, номчулгаларда дөрт муң чыгам кижи хаара туттунган, үжен ажыг черлерге танылыга хуралдары болгулаан.

Ажылчы чоннарга Программаның төлевилелин таныштырарынче шыырак билиглиг, идепкейжи партия, совет ажылдакчыларын, ажылагый удуртукчуларын, интеллигентилерни калбаа-биле киириштирип, оларның болгаш СЭКП райкомунуң илеткелчилер, пропагандистер бөлүктериниң киржилгези-биле илеткелдерни, лекциялар номчуурун организастап турар.

Программаның, Уставтың төлевилелдерин парлаан солуннарны делгээн 31 доктаамал витриналарны организастаан, бүүү библиотекаларда Программаның, Уставтың төлевилелдериниң база аңаа хамаарышкан литератураларның болгаш түүлдериниң делгелгелерин организастаан. Культураның албан черлериндe Программа болгаш Устав талазы-биле справка столдарын тургускаан, айтыырлар болгаш харыылар кежээлерин организастап турар.

Программаның төлевилелин таныжып, чугаалажып көрүп турда районнуң бүүү ажылчы чоннары—колхозчулар, ажылчыннар, интеллигенция Программаның төлевилелин бир ун-биле деткип, хүлээп ап, өөрүшкүзүн болгаш чоргааралын илергейлевишаан, оон күүседи дээш улам эки ажылдаарын Коммунистиг партияга, Совет чазакка бүзүредип турарлар. Программаның төлевилелин кижи бүрүзү бодунуң чугула херээ, амыдыралының айтыкчызы кыдыр санап, ону бодунуң ажыл-ижи-биле холбаалыг кыдыр көрүп турарлар.

Чижээ, «Совет Россия» колхозтуң төп сүт-бараан фермазының ажылдакчылары Программаның төлевилелин танышкаш бүрүнү-биле ону детки вишаан, СЭКП-ниң XXII съездизиниң ажыттынарынга чедир күрүнеге сүт садарының чыл планын күүседирин, чыл төнчүзүнге чедир инек бүрүзүнден ам-даа 1300 литр сүттү саап алырын хүлээнгеннер. «Кызыл партизан» совхозтуң механизаторлары дүжүт ажаап алыышкынын ең кыска хуусаада доозарын болгаш ажаап алыышкын үезинде эзлчег нормазын кижи бүрүзү 130—150 хуудан өрү күүседир деп хүлээнгеннер.

Хову-Аксының руда өргелелиниң коммунистиг күш-ажыл бригадазы деп бедик атты эдилеп турар дашчылар бригадазы төөгүлүг документини танышкаш, хүн бүрүнүң өнөлгазын 120—130 хуу күүседир деп шиитпирлээн. Программаның болгаш Уставтың төлевилелдерин таныжып, чугаалажып турган хуралга «Тиилелге» совхозтуң комбайнеру Саая Доржу мынча деп чугаалаан: «Коммунизм тургузуушкунунуң Программазында айыттынган бистиң партиявыстың болгаш улузувустуң улуг сорулгаларының өндүр чаагайын кижи сес-биле четче илередири берге-дир. Ол сорулгаларның чугаажок күүсеттинерингe совет улус быжыг бүзүрелдиг. Ынчангаш бистиң совет кижи бүрүзү улам-на эки ажылдаксаар. Мен комбайнер кижи болганымда бодумнуң ээде дерип алганым «СК-3» деп комбайным-биле ажаалга сезонунда 400 гектардан эвээш эвес тараны ажаар мен». Ол-ла хуралга 32 чыл трактористеп ажылдап келген Маады Чамыяның чугаазы кижиниң сеткил-сагыжын хаара тулуп келир: «Бис шынап-ла магалыг уеде чурттап турар-дыр бис. Бисти феодалдар, мөлчүкчүлер үптеп, дарлап чоргаан эрги уе эрткенден бээр шоолуг үр болчук бе. Бөгүн бис, тывалар Совет Эвилелиниң акы-дуңмалышкы бүүү улустары-биле коммунизмни тургузуп, кайгамчык өөрүшкүлүг, аас-кежиктиг чурттап турар-дыр бис. Ам эки ажылдавайн кажан эки ажылдаарыл, ынчаш! Мен бодумнуң «ДТ-54» деп тракторум-биле хүнде 7 гектар норманың орнунга 12 гектар черни чарып тургаш СЭКП-ниң XXII съездизинге чедир ам-даа 300 гектар черни немей чарар мен» — деп, ол чугаалаан.

Уругларның Балгазында кадыкшылга школазының коллективиниң хуралынга мурнунда повар турган, ам назылаан пенсионер апарган А. Максимова улуг өөрүшкүзүн илеретпишаан, «бистиң чурттап турар үевис магалыг-дыр. Ам бистиң улузувус боттарының күш-ажылчы холдары-биле чыыртыылыг келир үени—коммунизмни тургузуп киринкени оон-даа магаданчыг. Мен коммунизмге чедир чурттаар аас-кежиктиимге кайгамчык өөрүп тур мен»—деп чугаалаан.

Коммунизмни тудуп тургузарының өндүр чаагай Программазы районнуң ажылчы чоннарын кайгамчык сорук киирип, чаа-чаа тиилелгелерже эдертип бар чоруур. Ол төөгүлүг документилерни билдилиг-биле, организастыы-биле тайылбырлаарын калбарткан тудум-на чон ону улам ханы билип ап, оон күштүг салдары улам бедиир. СЭКП-ниң Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин ажылчы чонга таныштырып, чугаалажып көөрүн улам калбартыры, оон улуг-чаагай сорулгаларын, чалбыыштыг шынныг сестерин кижи бүрүзүнге чедирери районнуң партия организациязының ам үеде ең чугула сорулгазы болур.

М. АРТАЕВ.

Француз национал делгелгениң Москвада ажыттынганы

МОСКВА, август 15. (СЭТА). Культураның болгаш дыштанылгаганың «Сокольниктер» парыгында Француз национал делгелге бөгүн ажыттынган.

Делгелгениң ажыдыышкынынга РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Д. С. Полянский, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы В. Н. Новиков, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы Н. С. Кодица, даштыкы садыг министриниң хүлээлгезин күүседип турар С. А. Борисов болгаш өскелер-даа чоргаан.

Франциянның ССРЭ-де элчини М. Дежан болгаш делгелгениң чиңгине комиссары Р. Бордаз чыылганнарга байыр чедирген.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Д. С. Полянский, Франциянның сан болгаш экономика министри В. Баумгартнер чуве чугааланнар.

Оон дараазында аалчылар делгелгениң хей санныг делгиирлерин көрген.

МАЛ АЖЫЛЫНГА УДУРТУЛГАНЫ КҮШТЕЛДИРЕР

Улуг-Хем районнуң партия конференциязы

Бо чылдың август 12—13 хүнеринде Улуг-Хем районнуң XVII партия конференциязы болуп эрткен. Конференцияның төлөлери өн чугула айтырыгларны улуг көдүрүлүшкүннүг чугаалажып көргөн. Совет Эвилелинің Коммунистиг партиязының Программазының төлевилелинің дугайында СЭКП райкомунуң бюро кежигүнү өш С. Чакар илеткел кылган. Программаның төлевилелинің талазы-биле «Найырал» совхозтуң комбайнери өш Х. Шойдак-оол санал берген:

— Кижи төрелгеттенниг чырыткылыг келир үеэнин — коммунизмниг өндүр чаагай Программазының төлевилелин бүгү совет улус-биле бир дөмей изин-биле деткип тур мен. Бистің чүртүвуска коммунистиг ниитилелди чөрби чылдың дургузунда колдуунда тургузар сорулганы салган ол төөгүлүг документини бөгүн партияның район конференциязында чугаалажып турда, сеткилимниг деңнелге чок өөрүшкүзүн база катап илергейлөр бодаан мен. СЭКП-ниң Программазының төлевилели-биле танышкаш, төрөөн партиямның XXII съездизинге белек кылдыр бо чылын 400 гектар шөлдүң тараазын ажаарын, гектар бүрүзүнден 15 центнер дүжүттү алырын хүлөөнген мен—деп, ол чугаалаан.

«YТКА-ның 25 чылы» совхозтан келген төлөө өш С. Буянды, районнуң шериг комиссары өш И. Карпов, эмчи өш Б. Никитин болгаш өске-даа эштер боттарының чугааларынга Совет Эвилелинің Коммунистиг партиязының Программазының төлевилелин изин-биле деткээннер. СЭКП-ниң чаа Программазының төлевилелин бир үн-биле деткөөн доктаалды районнуң партия конференциязы хүлөөп алган.

СЭКП-ниң Уставының төлевилелинің дугайында партия райкомунуң секретары өш В. Белогорсканың илеткелин конференцияга дыңнаан. Партийжи амыдыралдың кол хоойлузунуң — СЭКП-ниң Уставының улуг ужур-дузазын илеткелчи чугаалаан. «Х Улуг хурал» колхозтан келген төлөө өш Г. Шагдыр санал бергеш, СЭКП-ниң Уставының төлевилелин бүрүн деткөөн. Партияның XXII съездизинге күш-ажылчы белектиг ужуражыр дөөш Баян-Кол школазының өөреникчилери 16 гектар шөлге чигир свёклазын, кукурузаны болгаш картофельди тараазын, ол культураларның чаагай дүжүдүн өстүрүп турарын ол дыңнаткан.

«YТКА-ның 25 чылы» совхозтуң Арыскан салбырының өр, херөөжен ажылчыннары СЭКП-ниң Уставының төлевилелин улуг көдүрлүүшкүннүг таныжып, боттарынга бедиткен хүлөөлгелерни ап, сорук киришкиниг ажылдап турарын ол салбырның эргелекчизи өш М. Чамбал-оол чугаалаан. Бо чылын салбырның тараажылары кызыл-тастың болгаш арбайның га бүрүзүнден-не 12 центнер дүжүттү алыр планныг, ынчаарга олар СЭКП-ниң Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин танышкаш, партияның XXII съездизинге белек кылдыр кызыл-тастың га санындан 20 центнер, арбайның—25 центнер дүжүттү алырын хүлөөнгеннер. СЭКП-ниң Уставының төлевилелин бир үн-биле деткөөн доктаалды конференция хүлөөп алган.

СЭКП райкомунуң ажылының дугайында отчёт илеткелди партия райкомунуң бирги секретары өш С. Ирма кылган. СЭКП-ниң XXII съездизинге күш-ажылчы белектиг ужуражыр дөөш районнуң малчыннары күзениишкиниг ажылдап турарлар. Жданов аттыг колхозта хойжулар эштер Нем-Хуурак, Сержинмаа олар бо чылын 400 хойдан 420 хураганны бүрүн доруктурганнар, «Найырал» совхозта өш Дизигир 415 хойнуң бирөзинден-не 3,5 кг дүжүт алган. Өске-даа мурнакчы малчыннарны илеткелчи айыткан.

Мал ажылының талазы-биле социалистиг хүлөөлгелерниң чедир күүсеттинмейн турарын илеткелчи болгаш конференцияга санал берген төлөөлер демдеглөөн. Чижөө, мыйыстыг бода малды өстүрериниң планын колхозтар август 1-де байдал өзугаар алырга, үүтле 98,6 хуу, шөөр малды өстүрер планны 97,6 хуу күүсеткен. Мал ажылының продуктуларын күрүнеге садары районда хожудап турар. Август 1-де түннелди өзугаар алырга, күрүнеге эзт садарының чыл планын колхозтар 46,5 хуу, совхозтар—32,2 хуу, сүт планын колхозтар 53 хуу, совхозтар—45 хуу, ооң иштинде эзт садар планын «YТКА-ның 25 чылы» совхоз (директору өш Стихарев, партия организациязының секретары өш Буянды) үүгле 31 хуу күүсеткен.

Малдың баш санын өстүрер, продуктулуун бедидер сорулганың районда четпес күүсеттинип турарының чылдагааны хамыктың мурнунда үүдел дизе малдың эдержилгезин база тарып боозадылгазын эрткен чылын өң четпес организастаанында. Ооң түннелинде районнуң ажылагылары бо чылын 2471 бызаны, 24757 анай, хураганны чедир албаан. Ындыг турбуже, малдың эдержилгезин база тарып боозадылгазын колхозтар болгаш совхозтар бо чылын өң четпес организастап турар. Чижөө, бо чылдың бөштайгы чартыында районнуң ажыл-агыйлары эдержилгеге болгаш тарып боозадылгага үүгле 1477 инекти киирген.

Мал ажылында бо бүгү четпестерниң болу берген чылдагааны үүдел дизе СЭКП райкому, ооң секретарылары эштер Ирма, Белогорская райкүүскомнуң удуртукчулары эштер Чакар, Сапелкин олар мал ажылынга удуртулганы кошкак боттандырып, мал ажылын хөгжүдериниң перспективтиг айтырыгларын мергежилдир өвес шиитпирлеп келгенинде дөрзин төлөөлер айыткан. Малдың уксаазын эжижидер, фермаларны механизастаар, хой ажылының механизастаттынган бригадаларын тургузар, мурнакчыларның дуржулгазын нептередир ажылды районнуң партия, совет болгаш ажыл-агый органнары өң четпес шиитпирлеп турар.

Тараа культураларының тарылга шөлүн район бо чылын 52027 гектар чедир калбарткан. Часкы тарылганы «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң болгаш «YТКА-ның 25 чылы» совхозтуң тараажылары бедик агротехниктиг деңнелге чорутканнар. Ындыг болза-даа, мал чеминге улуг ужур-дузалыг культуралар болур кукурузаның болгаш чигир свёклазының тарылгазын база чайгы ажаалдазын районда өң багай организастаан. Ооң түннелинде 3000 га кукуруза шөлүн бок үүштер шыва алы берген, а 80 га чигир свёклазындан 30 гектар шөлдүң үүжү шуут чок болуп турар. Районда тараа быжып өгелөөн, дүжүт ажаап алышкынынче чамдык ажыл-агыйлар киришкен. Ындыг болза-даа көдөө ажыл-агый техниказының сеттелгезин өлөөн хөй ажыл-агыйлар бөгүнге чедир дооспаан.

Үлетпүр, транспорт болгаш тудут организацияларының ажылында дөөре көргүзүүлерни илеткелчи чугаалавышаан, бар четпестерни база айыткан. Райүлетпүр комбинадының бүдүрүп турар продукциязының шынары ам-даа чавыс, бот-үнези чиигевейн турар. Шагаан-Арыгның автоажыл-агый черинде машиналарны өң чавыс бүдүрүкчүлүг ажыглап турар, автопарк дүжүт ажаап алышкынынга белен өвес. Райпо болгаш Арыг-Үзүүнде рабкооп малчыннарның хереглелдерин четпес хандырып келген, кооперацияның өнчүзүн камгалаар талазы-биле демисел кошкак.

Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар дугайында Хоойлуну боттандырар талазы-биле өлөөн ажылдар кылдынган-даа болза, чамдык школаларның ажылында улуг четпестер бар. Чижөө, Чаа-Хөл, Арыскан школалары өөредилге программазын чедир күүсеткөөн.

Партийжи масса-политиктиг болгаш организакчы ажылда бар четпестерни конференция демдеглөөн. Эрткен өөредилге чылында «Чодураа», «Х Улуг хурал» колхозтарга, районнуң кижи эмнелгезинге партия чырыдышкынының бөлгүмнери четпес ажылдап келген, кичээлдерни тус черлерниң сорулгазы-биле харылзаа чок эрттирип турган. «Найырал», «Улуг-Хая» совхозтарда партия организациялары агитаторларның ажылын четпес удуртуп, ооң ортузунга кижизидилге ажылын кошкак чорудуп турар. Бригадаларда партия өге организацияларынга болгаш партия бөлүктеринге удуртулганы парткомнар четпес боттандырып келген. Коммунистерниң мурнакчы ролюн улам бедидер, партийжи сагылга-чурумну быжыглаар дөөш демиселди СЭКП райкомунуң бюрозу, ооң оргкилдизи, чамдык партия организациялары кошкак чорудуп турар. Чамдык коммунистерниң талазындан арагалап, ажыл шагын үзүп, хөй-ниитиниң чурумун каржызы-биле үреп турган фактылар бар. Чижөө, «Х Улуг хурал» колхозтуң даргазы турган Андросов, «Найырал» совхозтуң Булун-Терек салбырының өргелекчизи турган Дайыранза олар үргүлү арагалап, ажылын өөн каап, партийжи сагылга-чурумну үрөөш, партияның хүрөөлеңинден үндүрткеннер.

Советтерниң, профөвилелдериниң, комсомолдуң ажылынга удуртулганы, практиктиг дузаны СЭКП райкомунуң болгаш чамдык партия организацияларының кошкак боттандырып келгенин конференция айыткан. СЭКП райкомунуң бюрозунуң ажылында улуг четпестерниң бирөзи үүдел дизе, үндүрген шиитпирлерниң күүселдезин кошкак организастап келгенинде. Ооң түннелинде райкомнуң бюрозунуң чамдык чугула доктаалдары күүселде чок арткан, чижөө, механизастаттынган хой бригадаларын тургузар дугайында доктаал саазын кырынга артkан.

Төрөөн партиязының XXII съездизинге күш-ажылчы белектиг ужуражыр дөөш бүгү улустуң социалистиг чарыжынга киришишаан, бо чылын хой бүрүзүнден 2,3 кг дүжүт алганын, 11 тонна сигенни белеткөөнин «Найырал» совхозтан келген төлөө өш Т. Дамдын-оол чугаалаан. Мал кажаларын болгаш чурттарга бажыңнарын тударының планнарының күүселдезин совхозтуң дирекция черинин хандырбайн турарын ол шыңгыы шугумчүлөөн. «Улуг-Хая» совхозтан келген төлөө өш Я. Доржунуң чугаалааны болза, СЭКП-ниң XXII съездизинге күш-ажылчы белектиг ужуражыр дөөш социалистиг чарыш совхозтуң Көк-Чыраа салбырында улам калбарган. Амгы үеде 8 комбайннар дүжүт ажаап алышкынынче киришкен, 300 гектар тараазы ангылай ажаап алыр арга-биле кестирген. Салбырның тараажылары съездиге белек кылдыр 1200 тонна тарааны күрүнениң шыгжавырынга сентябрь 20-ге чедир киирер сорулганы салган.

СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң намдык төлөөлери колхозтарга баргаш, практиктиг дузаны чедирбейн турарының фактыларын «Найырал» совхозтуң директору өш М. Доржулдай, «Х Улуг хурал» колхозтуң даргазы өш В. Тойлут-оол олар чугаалаан. Чижөө, районда агроном өш Сопулдай бо чылдың часкы тарылгазының үеэинде «Найырал» совхозка база «Х Улуг хурал» колхозка чоруп тургаш, кукуруза болгаш чигир свёклазының тарылгазынга практиктиг дузаны чедирбөөн, ажык чок маргылдаа үндүрериинге өйлежип келген. Көдөө ажыл-агый продуктуларын күрүнеге садар талазы-биле колхозтарга болгаш совхозтарга районнуң белеткелдер инспектору өш Машпаадайның практиктиг дузаны четпес көргүзүп, ажыл-агыйларга барбайн турарын «Чодураа» колхозтуң даргазы өш А. Төмүр-оол чугаалаан.

—Райпонуң автолавказын Хендергеде малчыннарче чорудар дугайында колхозтарның дилөөн райпо баштаар чери хандырбайн турар. Садып алыкчыларның негелделерин, хереглелдерин райпо өөренип көрбейн келген—деп, «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң даргазы өш В. Кадукилин шугумчүлөөн. Чамдык черлерде өш-хуузунуң судтарының, улусчу дружиналарның четпес ажылдап турарын районнуң прокурору өш Пархоменко чугаалааш, ол организацияларның ажылынче кичээнгейни күштелдирериниң эргежок чугулазын айыткан. Районнуң партия конференциязының ажылынга СЭКП обкомунуң секретары өш К. Шойгу киржип, бодунуң саналын берген.

Отчёттуг илеткелдің талазы-биле делегеренгей доктаалды конференция хүлөөп алган. Районнуң партия организациязының удуртур органнарын болгаш областың партия конференциязынга баар төлөөлерни соңгаан.

• • •

СЭКП райкомунуң организастыг пленуму партия райкомунуң бирги секретарынга өш **С. М. Ирманы**, ийиги секретарынга өш **В. Д. Белогорскияны**, секретарынга өш **М. С. Харченкону** соңгаан.

Мал чеминиң белеткелинде

Сигенчилерге дуза

Баа-Хем районнуң «Бурунгаар» көдөө ажыл-агый артелинің төп сүт-бараан фермазының саанчылары болгаш инек кадарчылары мал бригадири өш Базыр-Саттың удуртулгазы-биле колхозтуң мал чемнери белеткөөр бирги бригадазынга шеф ажылы кылып, организастыг ажылдаан.

Шефтиң түннелинде ниити деңзизи 20 ажыг тонна 5 сараат сиген сарааттаттынган.

К. ХОЙЛААРАК.

140—160 хуу

АЛААК СУУР. Ырга кирген, Межегейниң Кара-Булунда өш Ермолаев удуртkан сигенчи бригаданың ажылчыннары болгаш механизаторлары малга быжыг чем-суурну тургузар дөөш, Коммунистиг партияның чаа Программазының төлевилелинге сорук кирип, күзениишкиниг ажылдап турар.

Ол бригаданың звеноларының арызында социалистиг чарыш калбарган. Өш Дамдыңның удуртkаны звенонуң сигенчилери сөөлгү хүннерге чедир 12 сараатты тургузуп, чарыштың бирги черинде чоруп турар. Ук звенонуң сиген салыкчылары Дыртык-оол, Дастаа, Очур-оол, Нордуп олар хүн нормазын үргүлчү 140—160 хуудан кудулатпайн келген. Бичии сигенчилер — школачы оолдар чайты дыштанылгазының үеэинде төрөөн совхозунуң ажылижинге улуг дузаны чедирип турар. Школачы оолдар Алдын-оол, Глебов, Тас-оол олар аттыбиле сиген бөлдүрүлгезинде хүн нормазын ажыр күүседип, улуг улустан тудак чок ажылдап турар.

Механизаторларның иштинден сиген бөлдүрүкчүлери С. Багай-оол, П. Николаев бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турар.

В. ШОЙЛАА.

Чарыш сорук киирген

СУТ-АКСЫ. Ниитиниң малынга чем белеткөөр ажыл «Сүт-Хөл» совхозтуң Ишкин салбырында организастыг чоруп турар. Кызыл-Тайга көдөө Советтиң даргазы өш Докуроолдуң редакцияга дыңнатканы за:

— Сигеннің үүнүү бо чылын багай өвес болган. Бистің девискээривисте машинага кестирер таарымчалыг шөлдер өвөөш болганындан хол кадыырлардыг звеноларны тургускан, ында 111 кижи бар. Дески черлерниң сигенин 1 трактор-биле база 2 ат машиналары-биле кестирип турар.

Ишкинчилер сөөлгү хүннерде 323 тонна сигенни, 300 ажыг тонна силосту белеткөөн. Хемнерде болгаш кыштаглар чоогунда база шөлдерде ногаан сарааттар хүн бүрү улам-на немежип турар.

СЭКП-ниң XXII съездизинге уткуштур калбарган социалистиг чарыш сигенчилерни күш-ажылче улам сорук киирген. Хову ажылының бригадазындан тургустунган өш Чындырның удуртkаны звено чарыштың мурнакчызы болуп, мал чеми белеткөөринге алган хүлөөлгезин 40 хуу чедир күүседипкен. Олар Кызаа-Шыгында болгаш Ишкиннерде ажылдап турар.

„Барлык“ совхозта

«Барлык» совхозтуң ажылчыннары малга быжыг чем-суурну тургузары-биле бүгү бар күштү өвилелдеп, звенолар аразында социалистиг чарышты калбарткан ажылдап турарлар. Амгы үеде совхозтуң сиген шөлдеринде 300 хире кижи 24 звеноларда үстүп алган ажылдап турар.

Сигенчилер сөөлгү хүннерге чедир 1236 тонна сигенни бөлүп сарааттаан болгаш 132 тонна силосту салганнар. Сигенни тырып, шарыырынга ийи тускай машина ажылдап турар. Хөңделен салбырында Хомушку Ламаның болгаш Бижиктиг-Хаяда өш Кызыл-оолдуң звенолары чарыштың бирги черинде чоруп турар.

СИГЕН БЕЛЕТКЕЛИНГЕ МАЛЧЫННАРНЫ КИИРИШТИРЕР

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң Көк-Булунда сигенчи бригадазы тракторнуң 3 агрегады болгаш аттың 3 машиназыбиле сиген кестирип турар.

Бригаданың сигенчилери 38 сараатты тургускан ийижпе 212 тонна сигенни белеткөөн. Сараат салыкчылары М. Хуна, Самдан-оол ышкаш кызымажкай ажылдап турарлар база бар.

Ындыг болза-даа колхоз баштаар чери бо чугула ажылга малчыннарны хаара тутпайн турары четпес. 8 кодан хойжулардан үүгле чаңгыс хойжу — өш Серен-оол мал чеми белеткөөр ажылга киржип турар.

К. ОЙДУП-ООЛ.

Аныяктар звенозу

Чөөн-Хемчиктин «Чыраа-Бажы» совхозунуң № 1 бригадазының өш Белекке баштаткан комсомолчу аныяктар звенозу сиген белеткелин шалыпкын чорудуп турар. 739 тонна сиген белеткөөр планындан звено август 10-та чедир 220 тоннаны белеткөөн.

К. ООЛАК.

Сиген белеткөөр ажыл изиг-түлүк. Бии-Хем районнуң «Искра» колхозунуң Виктор Степанович Рябов удуртkан сиген бөлөр звенозу 920 ажыг центнер сигенни сарааттаан. Хүнде 11 центнер сиген сарааттаар онаалдазын үргүлчү ажыр күүседип турар. Мал чеминери белеткөөриниң планын чедиишкиниг күүседирибиле школаның өөреникчилерин хаара туткан, олар сиген белеткөөр талазы-биле сигенчилерге улуг дузаны көргүзүп турар.

ЧУРУКТА: «Искра» колхозтуң Ленинка суурунда аныяк колхозчу Ямщикова, 8-ки класстың өөреникчизи Саша Буянов оларның сиген бөлдүрүп турары.

Фото **И. Степановтуу.**

Коммунизмни тургузарының программазы

„ПРАВДА“ СОЛУНДАН

Социал талазы-биле чөптүг өвес чорукту, ажылчы чоннарның ядарал-хоозуралын база эрге-медел чок чоруун кажан кезээде узуткаар болгаш бүгү кижилерге аас-кежиктин хандырылгаларын тургузар ындыг өң сайзырааңгай ниитилелдің, коммунизмниң дугайын кижи төрелгетен эрте-бурун шагдан бөөр бодап чораан.

«Алдын шагның» тоолдарынга, тоолуг Хүн Хоорайның дугайында Кампанеллдың тоожуларында, Томас Мюнцерниң йөрөөлдеринде, социалист-утопистер — Сен-Симониун, Шарль Фурьениң, Роберт Оуэннин... чогаалдарында ол бодал бир үе-салгалдан өске үе-салгалче дамчыттынып келген. Ол бодалды амыдыралга бодарадыр дөөш, хемдикчилерге удур демиселди коргуш чокка чорудуп чораан миллион-миллион кижилер боттарының амы-тынын бергеннер.

Ынчалза-даа бодун хоставышаан, бүгү кижи төрелгетенни хостаар хүлөөлгелиг үлетпүр пролетариады аңгыларның улуг демиселиниң төөгүлүг ареназынче үнгелек турда, ажылчы чоннарның бүгү күүсениишкиннери болгаш караажа-когаралдары күзенчиг түннелдерни бербейн турган.

Маркстың, Энгельстің болгаш Ленининиң чогаатканы эртемниг коммунизмниң теориязы пролетариаттың тиилөөринің төөгү талазы-биле чайлаш чогун көргүскен, ниитилелди революсчу өзу-биле чаартырының оруктарын болгаш аргаларын тодаткан.

Пролетариаттың эрге-ажыктарының илередикчизи, ооң политиктиг удуртукчузу болза аңгының өң-не революсчу болгаш медерелдиг кеззэ Коммунистиг партия болур, ынчангаш үүгле ындыг партия кижи төрелгетенни хостаарының улуг хөрөөнче пролетариатты эдертип шыдаар дөөрзи марксизм-ленинизмниң өң чугула тодарадылгаларының биреэзинде чугаалап турар. Эртемниг коммунизмниң теориязына даянып алгаш, кайы-бир төөгүлүг үе-чадада ажылчын аңгының стратегиязын болгаш тактиказын тодараткан программаны партия ажылдап кылып турар. **«Программа чок болза болуушкуннарның бүгү-ле, кандыг-даа янзы-бүрү эргилиишкиннериниң үеэинде, партия шугумну тудуп шыдаар бүдүн политиктиг организм болуп кажан-даа шыдавас»** — деп, Владимир Ильич Ленин бижээн. (Чог. т. 17, арын 247).

Бодунуң Программазынче сагыш салыр чорук революсчу пролетар партиязын буржуаз партиялардан үндезини-биле ылгалыштырып турар деп, В. И. Ленин чаңгыс өвес удаа айтып чораан. Ол черле билдингир. Буржуаз кандыг-даа партияның хөйге чарлап турар программазы болза бодунуң хуудагы тергиидекчи байдалын камгалаар дөөн өзулуг алыс сорулгаларын куруг хоозун аазашкыннар-биле чажырып чаарының аргазы болур. Ындыг партияның алыс сорулгазы үүдел дизе, мөге-хоозун аазашкыннар-биле сонгукчуларның бадылаашкынын бодунуң талазынче чайып алыр дөөн бодалында.

Ажылчын аңгының партиязынга Программа дөөрге делегейни революстуг өзу-биле чаартырынга дайынчы чепсек-тир. Программаның сорулгазы болза, ниитилелдің экономиктиг болгаш политиктиг амыдыралының эртемниг анализинге үндезилөөш, төөгүнүң кайы-бир үе-чадазын ажылчын аңгының болгаш бүгү ажылчы чоннарның үндезин сорулгаларын болгаш негелделерин тодарадып айтыры болур.

Делегейниң коммунистиг шимчээшкини бодунуң турун келген үеэинин иштинде бодунуң хөгжүддезинде өлөөн хөй стратектиг үе-чадаларны эрткен, ол үелерниң тус бүрүзүнге марксизм-ленинизмниң тус-тус программалыг документилери хамааржып турган.

Эртемниг коммунизмниң теориязының тургузукчулары Карл Маркс биле Фридрих Энгельс чүстен шоолуг хөй өвес чылдарның мурнунда коммунистерниң делегейде баштайгы революсчу организациязының бирги Программазын— «Коммунистиг партияның Манифестизин» чарлап үндүргеннер, ажылчыннарның аңгы демисели социалистиг революцияга, коммунизмниң тиилелгезинге чайлаш чок чедирер дөөрзин олар аңаа гениалдыг көргүскеннер. Сөөлүреди «Гот программазының шугумчүлелинге», ажылчын аңгының диктатуразының дугайында, капитализмден коммунизмче шилчилге үеэинин дугайында, коммунистиг ниитилелдин ийи фазаларының дугайында марксизмниң өөредии улам ынай хөгжүттүнген. «Коммунистиг партияның Манифестизи», «Гот программазының шүгүмчүлели», Маркс биле Энгельстің өске-даа ажылдары ажылчы чоннарның хосталгалыг демиселинің хөгжүлдезинге төөгүлүг улуг рольду ойнаан болгаш пролетариаттың революстуг партияларының дараазындагы бүгү программаларын ажылдап кылырынга аажок улуг салдарны көргүскен.

Ол үндезилекчи документилерниң идейлиг дорт салгалы болза, капитализм империализмче өзүп кирип турда болгаш пролетар революциязы хүннүң айтыры болу берген турда 1903 чылда Россияның социал-демократтыг ажылчын партиязының ийиги съездизинге хүлөөп алдынган бистің партиявыстың бирги Программазы болур.

РСДРП-ниң бирги Программазы болза ол үеде социал-демократтыг партияларга бар турган бүгү-ле программаларның иштинден өң-не революсчу Программа болган. «Коммунистиг партияның Манифестизинин» соонда өң-не баштайында ол Программа пролетариат диктатуразының дугайында, тодаргайлаарга, «мөлчүкчүлерниң кандыг-даа удурланыышкынын сый-шавар арганы аңаа берип турар ындыг политиктиг эрге-чагырганы» пролетариаттың чаалап алырының дугайында өөредигни идип үндүрген.

Ол Программа-биле чепсеглеттинген бистің партиявыс Россияның пролетариадын болгаш улустарын хаанныг чазакты дүжүргениниң соонда баштайгы хүннерде-ле В. И. Ленин партияның чаа Программазын ажылдап кылырының болгаш хүлөөп алырының база партияны коммунистиг деп өөдаарының дугайында сорулганы идип үндүрген.

Октябрьниң социалистиг Улуг революциязының тиилөөни-биле партияның бирги Программазы күүсеттинген.

Октябрь революциязы делегейниң хосталгалыг шимчээшкининиң чаа үе-чадазының өге үеэи болган. Эрге-чагыргага кирип алгаш, ажылчын аңгы бодунуң идеалдарын боттандырарынче, социалистиг ниитилелди тургузарынче херек кырынга өгелеп кириптер арганы өң-не баштай алган.

Бистің партиявыс аңгы демиселинің чаа байдалдарынга болгаш сорулгаларынга дүжүп турар чаа Программаны В. И. Ленинниң удуртулгазы-биле ажылдап чогааткан. 1919 чылдың мартта Россияның Коммунистиг (большевиктер) партиязының VIII съездизи Октябрьның болгаш Совет эрге-чагырганың баштайгы базымнарының дуржулгазын бодунга синирген болгаш империализм дугайында ленинчи өөредиг-биле, социализмниң баштайгы удаазында чаңгыс чуртка тиилеп болурун киириштирген социалистиг революцияның теориязы-биле, Советтерниң республиказы пролетариат диктатуразының политиктиг хевири болур деп ажыдыышкын-биле байыттынган партияның ийиги Программазын бадылаан.

Партияның ийиги Программазында капитализмден социализмче шилчилгениң бүгү үеэинде күрүне болгаш ажыл-агый тургузуушкунунга, национал болгаш улустар аразының харылзааларынга, совет ниитилелдің политиктиг, экономиктиг болгаш социал амыдыралының өске-даа талалырынга пролетариат диктатуразының удуртукчу болгаш башкарыкчы күүү болур партияның **кол сорулгаларын айыткан турган. Бо Программа болза социалистиг ниитилелди тургузарының делегейде баштайгы программазы болган.**

Партияның ийиги Программазын амыдыралга боттандырбышаан, совет улус чуртту социалистиг өзу-биле чаартырының талазы-биле аажок улуг ажылды кылган. Мөлчүкчү аңгылар үзүткаттынган, совет ниитилелдің мораль-политиктиг чаңгыс эви тургустунган. Бистің улузувус даштыкы ажелекчилер-биле демиселге бодунуң Төрөөн чуртунуң хамаарышпас чоруун камгалап алган, делегейде күштернин деңзигүүрүн социализмге ажыктыг кылдыр үндезини-биле өскертирин хандырган. Партияның ийиги Программазы база күүсеттинген.

СЭКП-ниң XXII съездизинге чугаалажып көөрү-биле киирип турар партияның чаа Программазы болза коммунистиг ниитилелди тургузарының делегейде бирги Программазы болур. Программаның төлевилелин белеткеп кылырын Төп Комитетке дааскан СЭКП-ниң XX съездизинин директиваларын өзугаар ол программа «бистің партиявыстың төөгүлүг дуржулгазынга, социалистиг чуттарның акы-дунма партияларының дуржулгазынга, делегейнин бүгү коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң дуржулгазынга болгаш чедиишкиннеринге үндезилеттингеш чогаадыкчы хөгжүп турар марксисчи-ленинчи теориянын кол-кол чүүлдерин, а ол ышкаш коммунистиг тургузуушкуннуң, Совет Эвилелинин экономиктиг болгаш культура хөгжүлдезинин белеткеттинип турар перспективтиг планын» барымдаалап турар.

Чаа Программаны ажылдап кылырынга СЭКП-ниң XX болгаш XXI съездилериниң төөгүлүг шиитпирлери, ол съездилерге болгаш ТК-ның дараазындагы пленумнарынга өш Н. С. Хрущевтуң илеткелдери, ССРЭ-де социализмниң бүрүн болгаш долу тиилөөниниң дугайында; ниитилелдің амыдыралындан дайынларны шуут чайладып болурунуң дугайында; социализмниң коммунизмче өзүп киреринің кол-кол хоойлуларының дугайында; колхозтуң болгаш бүгү улустуң өнчүзүнүң хөгжүүрүнүң болгаш чоокшулажырының оруктарының дугайында; ниитилелдің кежигүннерининң арызынга материалдыг чүүлдерни хуваарының дугайында; коммунизмни калбаа-биле тургузарының үеэинде политиктиг организацияның, күрүне тургузуунуң болгаш эргелеп-башкарылганың болгаш өскелерниң-даа дугайында партияның идип үндүрген өөредилгери онза чугула ужурдузалыг болган. Чаа Программаның төлевилелин ажылдап кылырда бистің партиявыс 1957 болгаш 1960 чылдарда коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлөөлекчилериниң Чөвүлел хуралдарынга хүлөөп алдынган делегейниң коммунистиг болгаш ажыдуын шимчээшкининиң программыг документилеринде марксисчи-ленинчи ханы чырыттынган байлак дуржулганы барымдаалап көрген.

Партияның чаа Программазының төлевилели Совет Эвилелинин, социалистиг лагерьнин, делегейниң бүгү ажылчын болгаш хосталгалыг шимчээшкининиң амыдыралында төөгүлүг амгы үениң байдалдарынга дүжүп турар. Программаның кол утка-шынары ССРЭ-ниң коммунизмни калбаа-биле тургузарының үеэинче киргени, делегейнин социалистиг системазының кижи төрелгетен ниитилелинин хөгжүлдезинин шиитпирлиг факторунче хуулуп турары, империализмниң буурап дүжериниң болгаш социализмниң орунче улам-на хөй чаа-чаа улустарның шилчип кирип турарының чорудулгазы, төөгүлүг хөгжүлденің бүгү чорудулгазынга ажылчын аңгының тодарадыкчы салдары дүргедеп турары-биле тодаргайлаттынар.

СЭКП-ниң чаа Программазының төлевилели өлөөн хөй онза чүүлдерлиг. Партияның мурнуку программалары-биле дөмейлөөрге, чаа Программаның төлевилели болза бүгү чүүлдү өң калбаа-биле хаара туткан болгаш хөй талалыг делгем. Программа болза Совет улустуң, социализмниң делегей системазының амыдыралының бүгү кол-кол талаларын, бүгү делегей хөгжүлдезинин өң чугула чорудулгаларын хаара тудуп турар. Бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузалыг, көстүп көрбөөн чидиг социал үскүлежиишкиннер болгаш революстуг болуушкуннар-биле доддунган сөөлгү өн чылдарның өң нарын байдалдарында чыдынган бистің партиявыстың болгаш делегейниң хосталгалыг шимчээшкининиң байлак дуржулгазын ол байыды түннеп турар. Кижи төрелгетеннің коммунизмче шимчээшкининиң оруунда салым-чолу шиитпирлеттинген турар ужурлуг ам келир үеде кол-кол сорулгаларының бүгү комплексизин Программаның төлевилели делгеренгей хевирге тайылбырлап турар.

Чаа Программаның төлевилелинің бүгү талалыг байдалы болза ниитилелди коммунистиг өзу-биле чаартырының оруктарының тодара-

Солдаттың чагаазы

Эргим чаңгыс чер чурттугларым!

Ыраккы Балтийниң көвүктелип чыдар чалгыгларының даажы болгаш оон кырында ушкан чайкаларның алгылары дыңналып тур, шак бо үеде чаартынып турар Улуг-Хемниң эриинде чаңгыс күзел сорук-биле—төвүлүг чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш ажылдап турар чаңгыс чер чурттугларым силерге бодумнуң болгаш өврүмкүн мурнундан солдатчы байырны чедирдим.

Коммунизм чадазынче дурген хөгжүп орар аныяк Тыва областың улус ажыл-агыйынга чедишшкиннерин солун сеткүүлдерден номчуп турар бис. Ылаңгыя мээң ажылдап турганым Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң Отук-Дашта № 3 сүт-бараан фермазының саанчылары Оюн Шончалайның болгаш Оюн Көк-кыстың, ол ышкаш «Улуг-Хая» совхозта тракторист Михаил Хуралдаа оларның күш-ажылчы чедишшкиннери мени өврүттү.

Шеригге кээрим мурнунда Сенектиң Хараганныг ховуга күчүлүг «ДТ-54»-биле кур чер аңдарып турганымны сактып тур мен. Ынчаарда Михаил Хуралдаа меңээ кожукчулап ажылдап турган. Ажылга кызымак, андазынны болгаш тракторну бо-ла үзеп-чаай бээр, ээриил бөргү кошкай бергенин эскерип каанда дыңзыда бээр кызымак турган кижи чүве. Михаил совхозта мурнакчы тракторист апарганынга өврүвес аргам чогунуң ужуру ында.

Амгы үеде бүгү совет улус Совет Эвилелиниң коммунистиг партиязының төвүлүг Программазының төлевилелин тыныжып, өврепип, ол өндүр улуг Программаны бадылаар СЭКП-ниң XXII съездизинге күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш ажылдап турар. Бо чаагай херекке киржип, чедишшкиннерлиг болуп турарыңар дээрге-ле тайбыңның херээнге, чаагай амыдыралдың үези—коммунизмниң херээнге үлүүңер киирип турарыңар ол болгай.

Мен болгаш мээң өврүм силерниң тайбың күш-ажылыңарның камгалалында бис, дайынчы өредилгеге болгаш политиктиг белеткелге эки түңнелдерни чедип ап турар бис. Совет чазактың баштыңы Н. С. Хрущевтүң телевидение болгаш радио дамчыштыр август 7-деги чугаазы бистиң улам серемчиледиг болурувусту айыткан. Никита Сергеевичиниң бо чугаазы Төрээн чурттүң камгалалында турар улуска—бистерге база-ла Программа болгай.

Шериг албанын доскаш, төрээн колхозумга барып, сээң-биле чаржыл ажылдаар мен, Михаил. Сөөлгү үеде силерниң ажыл амыдыралыңарда чедишшкиннерниң дугайын бисче бижириңерни диледи-вис.

Солдатчы байыр-биле Ш. ТОЛЧУН-ООЛ,
шеригниң 73861 «Ю» кезээ.

Аразында чарыштыг

Чөөн-Хемчик районнуң Суг-Аксы суурунда ажылчын кооперациязының аъш-чем магазининиң садыгжызы эш Дармаа бо чылдың бирги чартыында 24 муң рубльдиң бараанын саарар тургаш, 25 муң кылдыр, а июльдуң планын 250 хуу күүсеткен.

СЭКП-ниң чаа Программазының төлевилелин танышкаш, партияның XXII съездизинге белек кылдыр бараан саарылгазының чыл планын октябрь бирге чедир күүседирин садыгжы хүлээнген.

Ажылчын кооперациязының база бир мурнакчы садыгжызы Павлов чеди чылдың үшкү чылы—чартык чылдың планын 120 хуу, июль айның планын 132 хуу күүсеткеш, чыл планын октябрь бирде боттандырар дээш ажылдап турар.

Аразында социалистиг чарыштыг коммунистер ажылчы чоннуң хүн бүрү өзүп турар негелдерингe дыңнангыр чоруун көргүзүп, чоннуң макталын ап турарлар. Сөөлгү түңнелдерден алырга, Дармаа эжин мурнап, августуң бараан саарылгазын күүсеткеш, ам сентябрьның планын боттандырып турар.

Хоочун, мурнакчы садыгжылар партияның Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин боттары ханызы-биле өреним-шаан, коммунист хүлээлгезин күүседип, ол кайгамчыктыг документилерни чонга таныштырып чоруп турарлар.

Б. САРЫГЛАР.

МУРНАКЧЫ КИЖИЛЕР

Кызылдың сүт заводунуң сүт цегиниң ажылчыннары ам дөрт ай иштинде коммунистиг күш-ажыл бригадазы атты алыр дээш ажылдап турар. Олар берген сөстерин быжыг тудуп, бүдүрүлге онаалгаларын ай-айы-биле ажыр күүседип келген.

ЧУРУКТА: (солагай таладан): бригаданың кежигүннери Л. Сырова, В. Динщикова болгаш бригадир Р. Данильчук олар-дыр.

Фотозу В. ЛУТКОВТУУ.

Таныштырган соонда

Колхоз даргазы дүштеки чем сөөлүнде майор Г. С. Титовтуң октаргайны дескиндир чедишшкинниг ужутканын, ССРЭ-ниң Министрлер Төвүлелинин даргазы эш Н. С. Хрущевтуң радио болгаш телевидение дамчыштыр чугаазын допчу, билдингир кылдыр тайылбырлаан.

Чоокта чаа ол бригаданы ийи звено кылдыр үскен. Биреэзи —эш Александр Өкрыльдың звенозу кескен сигенни бөлер болгаш сараттаар, ийигизи—эш Монгуш Норбунуң звенозу—чүгле кезер. Олар аразында чарыштыг. Оон түңнелин бригаданың көргүзүүг самбыразынга бижип

— Көрүңнерден, колхоз даргазы кел чор.

— Шынап-ла, оон чиик машиназ-ы-ла-дыр.

— Бир-ле солун чүве дыңнадыр дээн боор.

— Чугаажок— деп, сараат салыкчыларының эң-не назылыы Яков Сангин чугаалаан.

Олар аразында ынчаар хөөрежип, хөглүг чугаалажып турда, дарга Петр Дежнев чедип келген. Сараатчылар-биле ол эрес-омак мендилешкеш, оларның бирөөзинин айыырыбиле сигенни сараат кырынче октап тура.—Дүрген хап турыңар, оолдар, сигенивис төнду!—деп, хөпээн сөөртүкчүлерин база хей-аът киирип турган.

Дарганың черле анаа өвес, арыншырайында алыс өврүшкүлүг деп чүвезин билип кааш, Александр Немков баштактанган:

— Бөгүн дарганың амыдыралында бир-ле онза чүве болганы илдеңдир аа...

— Ийе, чүгле мээң өвес, а бүгү кижилерниң амыдыралында болгаш ажыл-ижинде база бир чаа, онза чүве болган.

— Канды чүвел ол, дарга?—деп айтырбышаан, кичээнгейни угландырып эгелээннер.

Ол, хаваанда дерин холу-биле чоткаш:—Совет Эвилели «Восток-2» деп корабль-спутникти октаргай делгеминче салып үндүрген-дир. Ону Совет Эвилелиниң хамаатызы майор Герман Степанович Титов башкарып чораан—деп, дарга улуг өврүшкүлүг тайылбырлаан.

Ол аразында: — Чемненинер!—дээн медээ келген.

— Чаа, өврүнчүг болуушкуннар-ла хөй. Чемненип чоруулуңар, аңаа баргаш шуптуңарга чугаалап берейн—дээш, эш Дежнев чорупкан.

Ооң соонда кижи бүрүзү аңаа хамаарыштыр бодунуң күзел-бодалын илереткен.

— Мындыг магалыг үеде ажылдаары болгаш чурттаары өврүнчүгдүр. Көрүңнерден, майор Титов октаргайже чаа ужудуушкунну кылгаш, оон амыр-менди ээп келген. Бо дээргe, бистиң чедишшкинивистиң, деп-шилгеже улуг базымывыстың, эртем-техника талазы-биле күчүлүг шыдалдыывыстың херечизи—деп, 67 харлыг Яков Сангин өврээн сеткилин чугаалаан.

Эш Сангин болза, Бии-Хем районнуң «Искра» колхозунуң Могайда сиген белеткээр Иван Пузиктиң бригадазында сараат салыкчызы. Ол аныяк болгаш шыырак сараатчылардан безин тудак чок ажылдап турар.

Үк бригадада сиген кестирер 4 аът машиназы, 7 трактор, 10 аът дырбаажы бар. Ында шупту 30 ажыг кижи ажылдап турар. Олар малга быжыг чем баазазын тургузар дээш кызымаккай ажылдап турарлар. Бригада сөөлгү хүннерде 2502 центнер сигенни белеткээн.

Чаа бригаданы ийи звено кылдыр үскен. Биреэзи —эш Александр Өкрыльдың звенозу кескен сигенни бөлер болгаш сараттаар, ийигизи—эш Монгуш Норбунуң звенозу—чүгле кезер. Олар аразында чарыштыг. Оон түңнелин бригаданың көргүзүүг самбыразынга бижип турар. Кижи бүрүзү канчаар ажылдаанын оон билип алыр.

СЭКП-ниң чаа Программазының болгаш Уставының төлевилелин, эш Н. С. Хрущевтуң радио болгаш телевидение дамчыштыр чугаазын бригадага таныштырганының сөөлүнде, оларның күш-ажылчы көдүрлүүшкүнү улам бедип, чарышка мурнакчыларның саны хүннүң-не көвүдеп турар апарган. Чижээ, Сорнов Караоол, Степан Козлов аът машиназыбиле хүнде 3 ганы кестирер хүлээлгелиг турган, 4 ганы, а сараатчылардан А. Өкрыль, Я. Сангин, А. Немков, сиген бөлүкчүлериндeн Тюлюш Эрес-оол, Николай Бай-Кара болгаш өскелер-даа хүн нормазын доктаамал ажыр күүседип турар.

— Эки ажылдап турган, сиген белеткээр талазы-биле алган хүлээлгевисти чоокку хүннерде доозупкаш, улаштыр дүжүт ажаалдазынче ажылдап кирер бис—деп, бригадир Иван Пузик түңней аарак чугаалап берди.

С. КҮСТҮГҮР.

„Шынның" материалдарының изи-биле

„Боо даажы үнген соонда"

Мындыг эге-биле «Кара-Хөл» колхозтуң чамдык кежигүннери аңныырның чурумун үреп, аңнап турарын илереткен М. Михайловтуң корреспонденциязы № 172 «Шынга» парлаттынган.

Бай-Тайга район прокуратуразының редакцияга дыңнатканы-биле алырга, 4 кишти, 2 кундусту хоруглуг үеде өлүрген, «Кара-Хөл» колхозтуң кежигүннери Хертек Самаан, Хертек Сагаан оларның хөрээн истеп кылгаш, район судунда киирген, оларның күрүнеге чедирген когаралы 1306 рубль... (чаа акша-биле) болуп турар.

Аңныырның хоруглуг үезинде сыын, мыйгак өлүрген Донгак, Сайын-оол, Эренчин оларның хөрээниң дугайында материалдарны Күрүненің аңныыр инспекциязының ажылдакчылары эштер Онгай-оол, Шур-оол оларның амдыгаа чедир четчелеп кылбааны-биле ук херекти соксадырынга чедирип турарын прокурор эш Д. Мижит база дыңнаткан.

СОЛУН ЛЕКЦИЯ

СЭКП-ниң чаа Программазының төлевилелинин дугайында лекция Бай-Тайга районнуң Культура бажыңынга чоокта чаа болган.

Лекцияны ВЛКСМ обкомунуң секретары эш В. К. Чооду солун болгаш билдингир кылдыр номчаан болгаш дыңнакчыларның дыка хөй айтырыгларынга тодаргай харыларны берген. Тэлинин чурттакчылары лекцияга дыка хөй чыылган болгаш лекторнуң тайылбырларын улуг сонуургал-биле, кичээнгейлиг дыңнааннар.

Д. МИЖИТ.

Социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезинден

* *

Мал ажылының продуктуларын садып алыр чыл планының күүселдезиниң чоруп турары

(1961 чылдың август 10-га чедир хуу-биле)

Районнар аттары	Саткан сүт	Саткан эзт	Саткан дүк
Барыын-Хемчик	79,9	52,4	85,4
Бай-Тайга	69,9	45,8	83,6
Тожу	66,9	85,7	90,0
Таңды	60,8	45,4	81,9
Эрзин	60,6	56,7	89,7
Чөөн-Хемчик	55,4	45,6	83,6
Улуг-Хем	55,4	37,3	78,3
Каа-Хем	55,1	36,5	68,8
Тес-Хем	54,4	63,0	98,3
Өвүр	54,1	61,7	73,8
Бии-Хем	53,3	45,9	80,1
Кызыл хоорай	50,5	88,9	116,2
Совхозтар:			
«Барлык»	79,6	53,6	98,5
«Шекпээр»	77,5	53,1	75,1
«Кызыл партизан»	70,5	29,9	72,7
«Элегес»	62,7	66,9	100,8
«Төөли»	62,4	47,0	71,9
«Сүт-Хөл»	62,3	56,9	69,8
«ҮТКА 25 чылы»	60,8	35,3	84,5
«Межегей»	60,3	36,7	48,2
«Найырал»	57,1	36,5	78,5
«Улут-Хая»	49,7	34,8	57,5
«Өөк»	49,6	47,7	93,5
«Чыраа-Бажы»	48,5	43,2	72,2
«Тиилелге»	47,8	48,3	80,3

Мал ажылының продуктуларын күрүнеге садарының чыл планын область ниитизи-биле август 10-га чедир: сүттү—57,9 хуу, зэтти—47,4 хуу, дүктү — 83,1 хуу; оон иштинде колхозтар: сүттү—57,7 хуу, зэтти—52,4 хуу, дүктү—78,1 хуу; совхозтар: сүттү—58,7 хуу, зэтти—45,1 хуу, дүктү—80,1 хуу күүсеткен.

Уруглар сады ажыттынган

Улуг-Хем районнуң «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң Ак-Туруг салбырынга уруглар садын ажыткан.

Уруглар садының бажыңы делгем, дөрт өрээл, бичиилерге селгүүстеп ойнаарынга таарымчалыг херимниг шөлчүгешти кылып, ыяштарны тарып олурткан. Ону септеп дериринге коммунист М. Очур-оолдун удуртканы тудуг бригадазының тудугжулары С. Седен, Б. Байынды олар эң-не идепкейлиг киришкеннер.

Уруглар садының эргелекчизи Колхоз-оол Чолдак-Кара болгаш кижизидикчилер Куулар Хурганчык, Артаа Сендинмаа олар бичии чаштарны культурлуг аажы-чаңга өөретип, кижизидип турарлар. Олар 4 айдан өрү 6 харга чедир уруглларга хүн чурумун чогаадып тургузуп алганнар. Ол уруглларның иелери ам совхозтуң ногаа бригадазында, школа септелгезинде болгаш өске-даа черлерде ажылдап турарлар.

Ындыг-даа болза совхозтуң дирекциязы уруглар садынга хайгааралды четпес салып, ону ойнаарактар болгаш аъш-чем аймаа-биле ам-даа четпес хандырып турарын демдеглезе чогуур. Ынчангаш бо четпестерни дүрген чайладып, уруглар садын амдаа экижидеринче сагыш салза чогуур.

С. СОТНАМ.

Концерт-биле малчыннарже

«Совет Тыва» көдээ ажыл-агый артелинде Тарас Шевченко аттыг культура бажыңының агитбригадазы Толбулда малчыннар клувунга сиген бригадазынга солун концертти көргүскен. Концерт шынарлыг, янзы-бүрү номерлер-биле белеткеттинген болган. Агитбригаданың талантылыг киржикчизи Чигжит Биченниң удуртканы «Эвдек шыңгырааш» биле боттарының чогаатканы «Чечектерим» деп танцыларны эки күүсеткеннер. Ажыл кылбас маңгысталчак кижилериң дугайында башкы Кызыл-оолдуң шоодуг чугаалары сигенчилерни кончуг сонуургаткан. Ол ышкаш ыраажылар Кол Чашпаяк Чоодукай Зина, массовик Булатов олар алаян каш орус, тыва ырларны күүсеткеннер.

Концерт сөөлүнде школа башкызы эш Кызыл-оол СЭКП-нин Программазынның болгаш Уставының төлевилелдерин сигенчилерге таныштырган.

Х. ДОЛГАР-ООЛ,
Тожу район.

дылгазы-биле ылаптыг дүгжүп турар. Партияның бирги Программазында коммунизмни тургузар дугайында айтырыг үчүге ниити принцип бооп тургустунуп турган. Ийиги Программа коммунистиг ниитилелче орукта чүгле кол-кол туруштарны, оон бирги фазазы — социализмни тургузарын айыткан турган, чаа Программаның төлевилели болза Коммунистиг идеалдарны амыдыралга боттандырар сорулгаларның болгаш тодаргай ажыл-херектерниң бирде-бирээ чок, эртем өзугаар үндезилеттинген характеристиказын берип турар.

Чаа Программаның тодаргай чоруу коммунистиг ниитилелдиң материалдыг баазазын тургузарынга тураскааттынган экономика талазы-биле бөлүктериниң эң тодазы-биле көстүп турар. Бистиң программаларывыс хамыктың мурнунда ажыл-агый тургузуушкунунуң программалары болур ужурлуг деп, В. И. Ленин бодунуң үезинде айтып турган. «Коммунизм чүгле экономика талазы-биле үндезилеттингенде ынчан бистер ону үнелээр бис»—деп, Владимир Ильич чугаалаан.

Россияны электрижидериниң планын (ГОЭЛРО-ну) Ленин Коммунистиг партияның ийиги программазы деп адааны таварылга өвес.

Төп Комитеттиң ажылдап кылганы СЭКП-ниң чаа Программазының төлевилели ленинчи тодарадылгаларны бүрүн барымдаалап турар. Программаның төлевилели болза социализмниң бедик хөгжүлделиг материалдыг баазазынга даянгаш, коммунизмни тургузарының кайы бир тодаргай үезиниң экономиктиг талазын тодаргай планныг онаалгаларда болгаш улус ажыл-агыйының хемчеглериндe илередип турар. Чаа Программаның төлевилели болза коммунизм тургузуушкунунуң, оон материал-техниктиг баазазын тургузарының өйү келген сорулгаларын шиитпирлээрин төөгү талазы-биле шын көөрүнүң үлегери болуп турар.

Партияның чаа Программазының төлевилели социализмниң чаңгыс чурттуң девискээринден үнгенин болгаш делегейниң социалистиг системазының тургустунганының бүгү делегейге төөгүлүг фактызын илередип турар. Социалистиг лагерьниң чаңгыс эвиниң шиитпирлиг ужур-дузазын онзалап демдеглевишаан, төлевилел болза социалистиг нацияларның болгаш күрүнелерниң аразында харылзааларының нарын айтырыгларын илереди айтып, социализмниң чаңгыс аай, бүгүнү хаара тудуп турар делегей системазы болуп хууларының хиречергези-биле оларның улам ынай хөгжүүрүнүң оруктарын айтып турар.

Амгы үениң капитализминиң, делегейниң коммунистиг болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкининиң амгы үе-чадазының анализи чаа Программаның төлевилелинде улуг черни эзлеп турар. Чаа Программа—ол дээрге өзулуг интернационалчы документ болур, ол чорук делегейниң коммунистиг шимчээшкининде СЭКП-ниң авангардтыг ролюндан дүрүм өзугаар үнүп кээп турар. Төлевилел болза амгы капитализмниң хөгжүлдезиниң кол-кол түткүлдерин илередип турар, бо талазы-биле ревизионисчи чулчуруушкуннарны сойгалап, таймын, демократия болгаш социализм дээш демиселге ажылчы чоннарның оруун айтып турар.

Чаа Программаны ажылдап кылган чорук болза бистиң партиявыстың теория болгаш политика талазы-биле бышканын, марксизм-ленинизмниң принциптеринге оон чайгылыш чок шынчызын, чаа төөгүлүг байдалга таарыштыр Маркс—Энгельс—Ленинниң өлүм чок өредиин улам ынай ажылдап хөгжүдеринге оон кол рольдуунуң дугайын херечилеп турар. СЭКП-ниң Төп Комитеди—теоретиктиг угаан-бодалдың өзүлүг төвү, партияның хөй талалыг теоретиктиг, политиктиг, организастыг ажыл-чорудулгазын ол углап баштап турар.

Партияның чаа Программазының төлевилели бистиң чуртувуска социализмниң долу болгаш туюлунга чедир тиилээнинин база коммунизмни калбаа-биле тургузарынче шилчип киргенинин, Европаның болгаш Азияның эрээн хөй чурттарында миллиард ажыг кижилерниң социализмниң оруунда турушканының, а ол ышкаш бүгү делегейге тайбыңның болгаш социализмниң тиилелгези дээш демисежип турар коммунистерниң барык 40 миллион армиязының канчаар-даа аажок улуг чедишшкиннерининң фактызын илередип турар.

Бүгү депшилгелиг кижи төрелгеннин эчис улуг сорулгаже — аңгы чок коммунистиг ниитилелче эдертип баштап турар ажылчын аңгының шимчээшкининиң оруун ынчаар тода болгаш долузу-биле айыткан ындыг өске документини бүгү делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң төөгүзү билбес чораан.

* * *

Коммунистиг ниитилелди тургузары совет улустуң шуут практиктиг сорулгазы апарган деп, СЭКП-ниң чаа Программазының төлевилели айтып турар. Кижи төрелгеннинің мурнунга кажан-даа туруп көрбээни деңнежир чүве чок ындыг улуг сорулганы шиитпирлээри совет кижилерниң амыдыралынын бүгү талаларын хаара тудуп турар. Сорулга болза экономика талазынга хамыктың мурнунда коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарынче; политика талазынга — ниитилелдиң коммунистиг харылзааларын хевирлээринче; идеология талазынга — коммунистиг ниитилелдиң тургузукчузун — чаа кижини кижизидеринче көрүнген.

Коммунизмниң тургузуушкуну социализмни тургузуп турган байдалдардан мырынай принципиалдыг ылгалып турар ындыг байдалдарда боттандырытынып турар.

Биреэде, коммунизмниң материалдыг баазазы болгаш ниитилел харылзаалары социализмниң материалдыг баазазының болгаш ниитилел харылзааларының үндезининге хөгжүп турар. Бодунуң социал бүдүжүнүн талазы-биле социалистиг болгаш коммунистиг ниитилел харылзааларының үндезини чаңгыс хевирлиг болуп турар. Бүдүрүлгениң чепсек-херектерин ниитилелдиң өнчүзү болдурганы, ажыл-агыйны планныг чорудуп турары, ажылдаарын бүгү кижилериң албан күүседир хүлээлгези болдурганы болгаш ажылдаар арганы бүгү кижилерге хандырганы, ниитилелдиң ажыл-херектерин эргелеп башкарарынга улус массаларның киржилгези чижектиг социализмниң ындыг чаалап алышкыннары социалистиг харылзааларның кол утка-шынары бооп турары-биле кады, коммунистиг ниитилел харылзааларының үндезини бооп турар. Коммунизмче шилчилге бистиң чуртувуска социализмниң материал-техниктиг баазазы болуп турар хоорайда болгаш көдээде улуг механизастаттынган социалистиг бүдүрүлгелерниң күчүлүг суурунга боттандыртынып турар.

Ийиде, коммунизмниң тургузуушкуну социализм тургузуушкунунга бодаарга кижилериң материалдыг болгаш угаан-бодал амыдыралының боттуг чорудулгаларының хөгжүлдезинге ниитилелдиң медереддиг салдарының хемчээлин дыка калбартып турар. Социалистиг тургузугда салдынган бүгү болдунар арганы, ниитилел хөгжүлдезининң үндезин айтырыгларын шиитпирлээрин эң-не чогумчалыы-биле ажыглаарын баш удур медереддиг көөр чорук волюнтаризмни болгаш туразында аажылалды, үениң боттуг негелделерин тооп көрбес чорукту болдурбайн турар. Боттуг амыдыралдың эртемниг анализинге үндезилээш, материал болгаш угаан бодал талазыбиле баштайгы белеткел суурларның белеткеттинип болгаш быжыгып турарының хире-чергези-биле коммунистиг тургузуушкуннуң ээлчеглиг сорулгаларын партия чоорту шиитпирлеп турар.

Бо онзагай чүүлдүң амгы үеде өөнне боттуг илереди болза бистиң чуртувуста ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунун планнаарының чаа аргалары болуп турар. Совет әргe-чагырганың баштайгы чылдарында планнарны түр үениң болгаш кезиктеп кылып турганындан, бистер беш чыл планнарын боттандырарынче кирген бис, ынчаарга ам үр үе хуусаалыг перспективтиг планнарны кылып шыдаптар апарган бис. Ынчаар кылырда амгы планнар чүгле бүдүрүлгениң эвес, харын культураның, эртемниң, техниктиг депшилгениң хөгжүлдезин, ниитилел харылзааларының хөгжүлдезин, база баш удур көрүп турар. Программаның төлевилелинде чөөрби чыл үениң иштинде чурттуң улус ажылагыйын хөгжүдерининң дөзевилеттингени болза оон эң-не бүзүрелдиг көргүзүү болуп турар.

Үште, Совет Эвилелинге коммунизмни калбаа-биле тургузарының үези төөгүде эң-не улуг эртем-техниктиг революция делегейге эгелей берген болгаш шапкын темпилер-биле хөгжүп турар үеде бооп турар.

Бүдүрүлгениң калбак автоматизациязы, атомнуң энергиязын шингээдип ап турары, октаргайны чагырып ап турары—бо бүгү болза амгы үениң бүдүрүкчү күштериниң бедиибиле быжыгып өскенин херечилеп турар болгаш бүгү-ниити элбекшилди чедип алыр аргаларның шынаплa кызыгаар чогун бадыткап турар.

Амгы үениң эртеминиң болгаш техниказының улуг чедишшкиннерин кандыг ниитилел тургузуу кижилерге бараан болдурарынче эң эки тургузуп ап шыдаарыл?

Бо айтырыгга харыны төөгү баш бурунгаар тодараткан.

Капитализмниң бүдүрүлге харылзаалары бүдүрүкчү күштерниң хөгжүлдези-биле эптеш чок үскүлежишкинче шагда-ла кирген. Ол чөрүлдээ көстүп көрбээн хемчээлдерге ам үеде четкен. Чижээлээрге, бүдүрүлге күштериниң АКШ-та 20 хире хуузу, а чамдык адырларда 40—50 хуузу үргүлчү ажыглаттынмайн турар. АКШ-тың экономиказы үш-дөрт чыл болгаш-ла кризистиг силгиишкиннерге таваржып турар. Харын техниктиг депшилге-биле, бүдүрүлгени автоматчытканы-биле холбаштыр капиталистиг чурттарга онза улуг бергелер тыптып кээп турар. Автоматизация чокка хуу бүдүрүлге ээзи чурттай албас. Автоматизацияны нептереди бээрге ажыл чокталыр чорук шапкын өзер, ындында-ла кызыгаарланчак турган капиталистиг рыноктуң ишкир хемчээлин улам тарлай бээр, ол чорук капитализмниң амы-тынынга айыылды тургузуп турар.

Техниктиг депшилгениң, ылаңгыя автоматизациязының экономиктиг болгаш социал үржуктарының аразында эптеш чок чөрүлдээлер капитализм үезинде шиитпирлеттинип шыдаттынмас. Кижиниң хереглелдерин долу хандырар сорулгалыг чүгле социализм планныг хөгжүлдези-биле ол чөрүлдээни дүжүрер болгаш эртем биле техниканың бүгү чаа-чаа чедишшкиннерин ниитилелдиң эргеажыктарынга ажыглавышаан, оон бүдүрүкчү күштериниң хөгжүлдезинге долу делгемни чүгле социализм ажыдып турар.

Совет эргe-чагырганың туруп келгениниң 40 ажыг чылдарының иштинде социализм тургузуушкунунуң хөрээнде чедип алдынган чедишшкиннер чоокку 20 чылдарның иштинде коммунизмниң материал-техниктиг баазазын колдуунда тудуп доозар сорулганы салыр арганы бистиң партиявыска берген. **«Партияның болгаш совет улустуң кол экономиктиг сорулгазы чүдел дизе, коммунизмниң материал-техниктиг баазазын ийи он чылдарның дургузунда тургузары болур»**—деп, чаа Программаның төлевилелинде чугаалап турар.

Бо сорулганың шиитпирлеттинери ийи үе-чада-биле боттандыртынар.

Чоокку он чылдарда (1961—1970 чылдарда) чоннуң кижи бүрүзүнге онааштыр продукция бүдүрер талазы-биле капиталистиг делегейниң эң күчүлүг болгаш бай чурту—Американың Каттышкан Штаттарын Совет Эвилели ажып эрттер. Ол байдалдарда социалистиг тургузугнуң артык күштерин ажыглавышаан, бүгү совет кижилер материал талазы-биле эң четчир хандырылгалыг чурттаар чаагайжыды туттунган чурталга черлеринге оларның хереглелдери колдуунда хандыртынган турар, хөлдүң аар күш-ажылы читкен турар.

СССРЭ делегейде эң-не кыска ажыл хүннүг чурт апаар.

Ийиги он чылдарда (1971—1980 чылдар) СССРЭ-ге үлетпүр бүдүрүлгези алдыдан эвээш эвес катап өскен турар. Ол чүл дизе, Совет Эвилели 1980 чылда АКШ-тың үлетпүр бүдүрүлгезининң амгы ниити хемчээлин ыракта ашкан турары ол болур. Ол деннел болза коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарын хандырар болгаш хереглелдиң хирези-биле хуваарының принцивин боттандырарынче шуут чоокшулап чеде бээр арганы совет кижилерге бээр. Ындыг янзылыг, СССРЭ-ге коммунистиг ниитилел колдуунда тургустунган турар.

Материалдыг чүүлдерниң бүдүрүлгезин коммунистиг ниитилелди тургузарынга эргежок чугула хемчээлдерге боттандырарынга бүдүрүлге күчүлерин аваа-ла сан талазы-биле көвүдедири чедишпес. Маңаа бүдүрүлгениң бодунуң характеринге шынар талазы-биле өскерлиишкин шиитпирлиг ужур-дузалыг болур.

СЭКП-ниң чаа Программазының төлевилели ол өскерлиишкиннерниң кол-кол уг-шиглерин айтып турар. Коммунистиг ниитилелдиң экономиказын тургузарының кол өзээ болза улус ажыл-агыйының бүгү адырларын электрижидери болур деп ында айтып турар. «Коммунизм дээрге Совет эргe-чагырганга бүгү чуртту электрижиткенин катканы болур» деп ленинчи формулировка бүгүдеге билдингир. Электри станцияларының тургустунган күчүзүн бир кижиге онааштыр алырга бистиң чуртувус ам безин делегейниң ортумак деннелин үш катап ажып турар. Ынчалза-даа бистер калбак электрижилгени ам-даа боттандырбаан бис. Электрижидилгениң идеязы чүгле аңгы-аңгы электри станцияларын тургузары эвес. Электрижидилге деп чүл дизе, бүгү улус ажыл-агыйын, оон иштинде чер ажылын-даа амгы үениң улуг бүдүрүлгезининң чаа механизастаттынган баазазынга эде тургузары болур.

(Уланчызы дараазында үнер.)

ТАЙБЫҢНЫҢ ДАЙЗЫННАРЫНГА ДЭЭШТИГ СОГУГ

* * *

Чазааның хемчеглеринге чөпшээрежип турар

БЕРЛИН. СЭТА-ның корреспондентизи **В. Селиверстовтуң** дамчытканы: Варшава Кереэзинин киржикчилери күрүнелериниң чазактарының медеглелинге болгаш ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалынга дүүштүр ГДР-ниң тайбының болгаш айыыл чок чоруун камгалаар талазы-биле Берлинде алдынган хемчеглер чаагай үре-түннелдерни берип турар. Барыын Берлинден демократтыг секторже кирер, эртер болгаш дедир чоруур черлериниң саны элээн кызырылган туражок, ол байдал кандыг-даа нарыыдаашкыннарны болдурбаан. Чогуур чөпшээрели бар бүгү кижилер сектор кызыгаарларын моондак чокка эртип турар. Август 13-те болгаш 14-те Барыын Берлинниң хөй-хөй чурттакчылары демократтыг Берлинге чораан болгаш боттарының барыын-берлин шынзылгаларын улусчу полицияга көргүсеннер. Барыын Берлинниң чамдык кижилери демократтыг Берлинче эртер эргени сагыштыы-биле ажыглавышаан, ГДР-ниң элээн каш хамаатыларын боттарының автомашиналарынга олуртуп алгаш аппаарын оралдашкан, ындыг болза-даа улусчу милиция оларны доктааткан.

Бүгү эрттирилге черлеринде дүвүрээзин чок.

Улусчу полицияның капитаны П. Бирнаттың Бранденбург хаалгаларында контроль пунктүзүндан биске медеглээни болза, «кандыг-даа өнчүк-чөнгээлер чок болган».

ГДР-ниң бөлүк хамаатылары Бранденбург хаалгаларындан ырак эвес черге доктаап туруп алырга, оларга чеде бергеш бирээзинден мындыг айтырыгны салган бис:

— ГДР-ниң чазааның хемчеглерин канчаар көрүп турар силер?

— Бо бүгү шын-дыр. Бистиң чазаавыстың бүгү хемчеглеринге бүрүнү-биле чөпшээрежип турар мен—деп ол харыылады. Мээн адымны Пауль Элисен дээр, пенсионер кижи мен.

Бо чылын Биттерфельдиде ортумак школаны дооскан ийи аныяк кижилер: В. Вергивец, К. Бенцин чугаага киржи бердилер.

— Бо бүгү эки болбайназ. Ындыг болза-даа хөй-хөй кижилериниң Барыын Берлинде төрелдери бар, ынчаарга ам оларга барып болбастыр—деп ол оолдар чугаалады.

— Бо дээрге түр үениң бергедээшкини-дир, тайбың кереэзинге ат салдына бергенде бүгү-ле чүве таарымчалыг апаар — деп, Берлинде айыыл чок чоруктуң техниказының заводунуң хереэжен ажылдакчызы Марта Петтер тайылбырлады.

Барыын Берлинде таарымча чок байдалдың чылдагаанында ГДР-ниң чонунга улуг когаралды чедирген дугайын Марта Петтер киленнээшкин-биле чугаалап турган. Ам ындыг чорукка төнчү салдынган турар деп ол немей чугаалап кагды.

Республиканың болгаш Берлиннің чонунуң хөй нуруузу ГДР-ниң чазааның хемчеглерин сеткил ханышкыны-биле хүлээп алган дээрзин найысылалдың солуннары демдеглеп турар. «Нейес дейчланд» солун ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шиитпирин ажылчы чоннардан канчаар көрүп турар дугайында оларның үүлдерин, чугааларын «Дайынның ыдалакчыларынга каргыштыг хүн» деп эге-биле парлаан.

Национал шаннадың лаурезды Пауль Винсиниң бижээни; «Бо дүрүм ёзугаар болгаш угаазылалдыг шиитпир — тайбының дайзыннарынга, милитаристерге болгаш дайынзырактарга дээштиг согуг болур».

Берлиннің Гумбольдт аттыг ветеринария болгаш гигиена университединиң директору профессор К. Аханың бижип турары болза: «Бистер ажылчын-тараачыннарның күрүнези-биле сырый каттышкан бис. Тайбың кереэзин чарар дээш улам идепкейлии-биле көдүрүп үнер болзувусса Барыын Берлин хостуг хоорайның ёзу-чурумун хүргеп алыр, ынчангаш Берлинде байдал дораан таарымчалыг болу берген турар».

Хостуг немец профэвилелдериниң каттыжыышкынының медеглелин «Трибюне» солунда парлаан, ГДР-ниң чазааның чоруткан хемчеглеринге немец профэвилелдер байыр чедирип, оларны деткип турар деп ол медегледе чугаалап турар. Профэвилелдери болза ол хемчеглерни Германияга тайбыны хандырарынга болгаш ГДР-ни быжыглап тургаш барыын-герман милитаристерни кынчыктырбазынга улам ыңайгы дээштиг базым кылдыр көрүп турар. Бо хемчегдер ажылчы чоннарның эрге-ажыктарынга бүрүн дүгжүп турар.

ГДР-ниң чазааның дүрүм ёзугаар хемчеглери

ВАРШАВА. (СЭТА). Варшава кереэзиниң киржикчилери күрүнелериниң чазактарының медеглелинге үндезилээш, тайбыны хандырарының, ГДР-ни, ылангыя ооң найысылалы Берлинни камгалаарының талазы-биле болгаш социалистиг өске-даа чурттарның айыыл чок чоруун хандырарының талазы-биле ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хүлээп алган хемчеглерин польша улус шиитпирлии-биле деткип база үүлдүг деп көрүп турар.

Тургустунуп келген байдал-биле холбаштыр ГДР-ниң чазааның кылган практиктиг түңнелдери кижи бүрүзүнге тодаргай болгаш билдингир болур ужурлуг деп, «Жолнеж вольности» солун бижээн. Күрүне бүрүзү болза бодунуң айыыл чок чоруунуң болгаш дээп болбас эргезиниң дугайында чүгле сагыш салыр эргелиг эвес, харын-даа дээп болбас эргезинге айыыл чок чоруктуг хандырарының эргежок чугула хемчеглерин алыр хүлээлгелиг.

ГДР-ниң чазааның хүлээп алган хемчеглериниң эчис сорулгазы болза дүшкүүрлүг чоруктуң күштелиишкинин соксадыры, тайбыңның хереэнге айыылдыг өнчүк-чөнгээлерни чок кылыры болур деп, «Трибуна люду» солун демдеглээн. Ол хемчеглер болза моон мурнунда кажанда-даа турганынга бодаарга ам ээ-не дүшкүүрлүг болу берген районга чүгле тайбыны быжыглаарынче угланган.

Чугаалажыышкыннарны эгелээрин болгаш герман тайбың кереэзиниң айтырыын шиитпирлээрин, Барыын Берлинде байдалды чогумчалыг болдурарын соңгаарладып болбас дээрзин амыдырал боду-ла үргүлчү көргүзүп турар деп ук солун уламчылап бижээн. Барыын талакы күрүнелер, бир эвес олар чугаалажыышкыннарның эргежок чугулазын шынап-ла хүлээп көрүп турарлар болза, шаптыктаашкыннарның тактиказын чок кылыр ужурлуг.

Герман айтырыг талазы-биле боттарының турып турар политиказынга үндезин өскерилгелериниң эргежок чугулазын барыын талакы күрүнелериниң тодарадып билип алырының өйү келген деп, «Трибуна люду» демдеглээн.

«Европага тайбының быжыга бээриниң перспективазы оларны калчааралга чедире бээр ындыг угаазылал чок баштар барыын талакы чурттарда база бар».

Н. С. ХРУЩЕВ.

Мырынай баштарын оскунганнар.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Амыдыралдың боду-ла негеп келген доктаалы

БАРЫЫН БЕРЛИН. СЭТА-ның корреспондентизи **В. Шумскийниң** дамчытканы: Варшава кереэзиниң киржикчилери чурттарның сүмезин ёзугаар ГДР-ниң чазааның Берлиннің барыын болгаш демократтыг секторларының аразынга шимчээшкинни контрольдаар дугайында хүлээп алган доктаалын амыдырал боду-ла негеп келген. Ол доктаал хамыктың мурнунда тайбыңның болгаш айыыл чок чоруктуң бүгү-ниити эрге-ажыктарынга бараан болур. Ук доктаал бодунуң чидиг угланыышкынын ГДР-ге болгаш социалистиг өске-даа чурттарга удур өнчүк-чөнгээлерниң, хоралакчы чоруктуң, шпионнаашкынның одаа кылдыр Барыын Берлинни ажыглаарынга удур көрүндүрген. Барыын Берлиннің болгаш ГФР-ниң тайбың хамаатыларынга демократтыг Берлинче кирери мурнуку хевээр хостуг деп ол доктаалда тодаргай демдеглеп турар.

Контрольдуң дүрген болгаш ылаптыг боттандырган хемчеглери Барыын Берлиннің башкарыкчы бөлүктериниң ортузунга дүвүрээзинни болдурган.

Полицияның улуг каттыжыышкыннарын сектор кызыгаарынче онза далаштыы-биле тыртып келдирткен. Барыын-берлин полицияның хемчеглерин шуут удуртуп турган барыын талакы әжелел эрге-чагыргаларның төлээлекчилери ында база чедип келгилээн.

Барыын Берлиннің талазындан контроль-эрттирилге черлеринче барган орудтарда моондактарны тургускан, а Бранденбург хаалгаларының мырыңай чоогунда суг бүлгүртүр күчүлүг херектеелдерни тургускан. Бо бүгү хемчеглер чангыс-ла сорулганы салып турар: барыын-берлин чоннуң ортузунга таарымнаас чорукту болдурар. Ындыг болза-даа Барыын Берлиннің бөлүүн кижилери ГДР-ниң чазааның алган хемчеглеринин чылдагаанын улам угаазылалдыы-биле билип турарын демдеглезе чогуур. Оларның талазындан дүвүрээзиннің болгаш коргуушкуннуң бичии-даа демдектери чок.

Август 13-те барыын-берлин сенаттың, депутаттарның хоорай хуралының болгаш социал-демократтыг партияның барыын-берлин организациязының баштаар черинин хуралдарын далаштыг чурум-биле эрттирген. Бургомистр Бранд хуралга чүве чугаалап, улусту кыйгырбайн, а «амы-тынны алыр» болгаш холгаарлаар дугайында кыйгырыгны барыын талакы күрүнелерге салып турган. Хүлээп алдынган контроль хемчеглер бот эргелиг болгаш хамаарышпас бүрүне болур чүгле ГДР-ниң эрге-хүлээлгезинге хамааржып турар деп чүве биллингир болгай.

Август 13-те барыын-берлин сенатка болган парлалга конференциязына социалистиг чурттарның корреспондентилерин киирбээн. Оларны киирбес дугайында айтыышкынны Брандт боду берген дээрзин медеглээн.

Тожу районнуң бойдузу кончуг чараш. Чурукта—Тожунуң тайгазы.

Фотозу **С. Феоктистовтуу.**

БҮГҮ ЧҮВЕНИ—КИЖИГЕ

СПОРТ.

МОСКВА. (СЭТА). Бүгү-ле чүвени кижиге, бүгү-ле чүвени ооң аас-кежиннге—бистиң партиявыстың көл сорулгазы ындыг.

Кижи бүгү талага дески хөгжүлделиг болур, анаа улуг рольду күш-культура болгаш спорт ойнаар, ынчангаш күш-культура болгаш спорттуу моон соңгаар улам ыңай хөгжүдер деп Программаның төлевилелинде айыткан. СЭКП-ниң Программазының төлевилелин танышкан соонда черниң бедиин халыырынга делегей рекордсмени Валерий Брумель, олимпий чемпионну Петр Болотников, спорттуң беш хевирингe делегейниң үш дапкыр чемпиону Игорь Новиков оларның СЭТА-ның корреспондентилериниң айтыыларынга харыылааны болза:

— СЭКП-ниң Программазының төлевилелин улуг өөрүшкү-биле таныышкан мен. Мээн Төрээн чуртумнуң келир үезин шынап-ла кайгамчык-тыр! Күш-ажыл улам өөрүшкүлүг, уран чүүл—улам бедик, спорт—улам хөгжүлделиг апаар. Бо дээрге, бистиң чуртувустуң атлеттери рекордтарны дидими-биле штурмнаар, совет спорттуң тугун делегейге улам бедик тудар дээни ол.

Бис эн-не дидим бодалдарны күүседип, коммунизмче чоруп орар бис. Совет Эвилелиниң ийи хамаатызы октаргайга чорааш келген. Майор Титовтуң ужудуушкунунга бүгү кижилер-биле бир дөмей өөрүп, магадап турар мен. Октаргайга 25 шак болуп, делегейни долгандыр 17 ажыг катап дескингеш, Черже ээп келген совет эртемниң чедиишкинин ооң артык канчаар көргүзерил ынчаш? Г. Титов кайгамчык, ёзулуг совет кижи. Октаргай ужудуушкунунуң пионери Юрий Гагарин ышкаш ооң спортчу болганы база таварылга эвес.

Бистиң спортчуларывыс улуг чедиишкиннерни чедип ап турар. Мээн күзелим бо чылын боттанган. Томастың делегей рекордун ооң-биле чангыс черге маргылдаага чаартырын бодап турганымны күүсеткен мен. Ам делегейниң рекорду ССРЭ-де «киир бижиткен». Бо—улуг өөрүшкү.

Күш-культураның Бүгү-эвилел хүнүнүң бүдүүзүнде ССРЭ-ниң спорт ниитилелдериниң болгаш организацияларының Эвилелиниң Төп чөвүлели менээ спорттуң алдарлыг мастери атты тывыскан. Бедих шаңнал менээ дыка хөйну хүлээндирип турар. Бо чылын 4—5 хире улуг маргылдааларга киржир мен, анаа делегей рекордун ам-даа бедидерин кызыдар мен. Ынчанмас аргажок, чүгле мен эвес, а бүгү совет кижилер партияның XXII съездизинге белектиг ужуражыр дээш ажылдап турар болгай. В. Брумельдиң чугаазы бо-дур.

* * *

— Мээн оглум бар. Бодунуң хары улуг эвес-даа болза, ону күш-культуржу деп санап болур. Чүге дээрге, ол үргүлчү мени өттүнүп чүгүрер, эки маннакчы болуксаар мен деп турар. Мээн оглум күш-культураның спутниги апар чыдарынга өөрүп турар мен—деп, Петр Болотников эгелээн.

Өг-бүле бүрүзүнүң ажы-төлү ындыг болур ужурлуг. Спорт кадыкшылды, күштү кижилерге берип, күш-ажылга дузалап, кижилериниң назынын узадып турар.

Партияның Программазының төлевилелинде күш-культура болгаш спорттуу улам ыңай хөгжүдериниң чугулазын онзалап айытканынга өөрүп турар мен. Ындыг-ла үр болбайн бүгү совет кижилер күш-культуржулар болгаш спортчулар болу бээр чаагай хүнүнүң дугайын бодап турар мен. Ынчаарда бистиң чуртувустуң бүгү хамаатылары чүгле кайгамчыктыг эртемденнер, инженерлер, конструкторлар, музыкаңтылар, чогаалчылар апаар эвес, харын кадык, каннаттыган, мөге, аныяк кижилер апаар.

Ындыг хүн ыяавыла келир. Ооң кежигүнүге кандидат болуп турарым бистиң төрээн Коммунистиг партиявыс ынча дээн.

* * *

— Өөрүшкүлүг, кайгамчыктыг болуушкуннар-биле долдунган хүннерни Москвага эрттирер аас-кежиктиг болган мен—деп, Игорь Новиков СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.

Коммунистиг партияның Программазының болгаш Уставының төлевилелиниң сөс бүрүзү бисти—совет улусту—Коммунизмче доктааш дивейн чоруп орар Төрээн чуртувустуң күчү-шыдалын улам көвүдедирин хүлээндирип турар.

Космонавт Герман Титовтуң маадырлыг чоруу—совет кижиниң мурнунга кандыг-даа моондак турбас деп чүвени херечилеп турар.

Совет улустуң алдарлыг оглу Герман Титовка спорттуң алдарлыг мастери атты тывысканы биске—совет спортчуларга онза өөрүнчүг. Бис аңаа деннежир дээш ажылдаар, өөренир, чурттаар бис.

Ам бодумнуң өөрүм-биле август 19-та Москвага эгелээр спорттуң беш хевирингe делегей маргылдаазынга белеткеним турар мен. Делегей чемпиону адыысты катап эгидил, СЭКП-ниң XXII съездизинге спортчу белектиг ужуражыр бис.

ОБЛАСКА АГААР-БОЙДУСТУҢ БАЙДАЛЫ

Бөгүн обласка булуттагылап каап турар, чамдык черлерге кыска чаашкыннарлыг хүн болур, динмирээшкиннер болуп чадавас. Кызылга чаашкын шоолуг өвес. Хат ёй-тавында, барыын чүк угланыышкынныг. Агаарның температуразы: обласка—15—20, а Кызылга—17—19 градус чылыг.

Редакторнуң ораланчызы Д. О. БЕГЗИ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): **«Он беш харлыг капитан»** 11.30, 1.30 шактарда; **«Бир дужаал куду»**—3.30, 5.30, 7.30, 9.30 шактарда; (бичи залга)): **«Холуң эккел чуртталгам»**—4.30, 6.30, 8.30 шактарда: (кинохроника залынга) **«Украина»** —3.40, 5.40, 7.40 шактарда.

«ЕНИСЕЙ» **«Микола — паровоз»** 2.30 шакта. **«Ынакшылдың болчаа»** 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **Урулгарга программа** — 10 шакта. **«Он беш харлыг капитан»** — 11.15, 1.15, 5.15 шактарда. **«Кер-оглы»** (делгем экранга) —3.15, 7.15, 915 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Бешки килдис»**—3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ЧАЙГЫ ТЕАТРГА: **«Эртине байлантарның ортулуу»** 5, 7, 9 шактарда.

ГДР-ниң Иштики херектер министриниң айтыышкыны

БЕРЛИН. (СЭТА). АДН агентилелиниң дамчыдып турары-биле алырга, Бранденбург эжиктеринде кызыгаарны күштүң дузазы-биле үрээринче болгаш өске-даа айыылдыг өнчүк-чөнгээлерни белеткээринче кыйгырып турар харыысалга чок дыңнадыгларны «Хостуг Берлин» болгаш Риас деп барыын-берлин радио станциялары нептередип турар. Барыын-берлин болгаш барыын-герман эрге-чагыргаларның төлээлекчилери өнчүк-чөнгээлиг чыскаалдарны организастаннар деп база-ла дыңнадып турар. Аңаа холбаштыр ГДР-ниң Иштики херектер министри К. Марон демократтыг болгаш Барыын Берлиннің аразынга Бранденбург эжиктеп аргыжарын август 14-түн хүнүнден эгелеп түр үеде хаар деп айтыышкынны берген.

ХАМААТЫЛАРНЫҢ АМЫ-БОДУН, АЛДАР-ХҮНДҮЛЕЛИН КАМГАЛААР

Бистиң чуртувуска коммунизм тургузуушкунун калбартып турар үеде, бурунгаар депшилгелиг хөгжүдениң шимчедикчи күжү — чогум-на совет кижилер ол болуп турар. Бистиң ниитилеливисте кижиден артык үнелиг чүве чок, бистин төрээн Коммунистиг партиявыстың, Совет чазаавыстың кижилер дугайында сагыш салыышкыны канчаар-даа аажок улуг. Совет хамаатылары Төрээн чуртунуң экономиказын, материалдыг база культурлуг байлаан, эртемнин, техниканың бүгү-ле эртинезин тургузуп турар. Мындыг болганда кижилер дугайында сагыш салыры онза чугула айтырыг.

Хамаатыларның амы-бодунга, кадыынга хора чедирген кемниг херек үүлгедиглериниң дугайында 1926 чылдагы эрги кеземче кодексизинге бодаарга, 1960 чылда хүлээп алдынган чаа кеземче кодексизинде дурумнуң үүлдери хөй кирген. Кижиниң амы-бодунга кемдээшкин кылган болгаш хора чедирген кемниг херек үүлгединиң аар болган байдалының аайы-биле кеземче харыысалгазын тодаргай ылгарадып көргүскен, чамдык аар кемниг херек үүлгедикчилеринге кеземче харыысалгазын күштелдирген болгаш кеземче ялазын шыңгыыраткан.

Өлүрүкчү кемниг херек үүлгедиглериниң дугайында 1926 чылдагы эрги кеземче кодексизинде 4 дүрүм үүлдери айыттынган болза, 1960 чылда хүлээп алдынган чаа хоойлуда 5 дүрүм үүлү бар апарган. Хуузунда ажыын хараан хулиганнаан, бодунуң ажыл-хүлээлгезин азы хөй-ниити даалгазын күүседип турган үезинде, үүлгеткен кемниг херээниң изин чажырар сорулга-биле азы күштеп-чазарлаан, өш-өжээн негээри дээш, саатты херээженнерни болгаш өске-даа чылдагаанар-биле кижини сагыштыы-биле өлүрер болза, РСФСР-ниң кеземче кодексизинин 102 үүлү-биле ындыг херек үүлгедикчилерин 15 чыл чедир хосталгазын казып шиитпишаан шөлүүр ийикпе азы онза аартадыр ужур таварышса кеземченин дээди хемчээ-биле боолап шиидерин дүрүмүткен.

Социалистиг хоойлу-дүрүмнү хажык чок боттандырары дээш областың суд органнары алээн хемчеглерни ап турар. Мурнунда аар херек үүлгеткеннерни илереткен, совет күрүнениң мурнунга хоойлу ёзугаар хамааты хүлээлгезин күүседип турган хамааты Доржуну өш-өжээн бодааш өлүрүп каан дерзин херектеннер Салчак Седивести, Салчак Дүгерни база бодунуң эргидеги кадайын араатанзыг байдал-биле өлүрген Сергей Чадамбаны судтун шииткелин ёзугаар дээди хемчег-биле боолап шииткени бүгүдеге билдингир болгай. Бичии уругну күштеп-чазарлааш өлүрүп каан Виктор Колешковту, Рахманованы хилинчектеп өлүрген Евгений Куликовту РСФСР-ниң кеземче кодексизинин 102 үүлүнде айытканын ёзугаар дээди хемчегбиле боолап өлүрер деп суд шииткен. Моон ап көөрге, 1960 чылда хүлээп алдынган РСФСР-ниң кеземче кодексизи хамаатыларның амы-бодунга халдаан өлүрүкчү чоруккa удур демиселди күштелдирип турары ол-дур.

Хамаатыларның кадыынга хоралыг кемдээшкинни чедирген кемниг херек үүлгедиинге удур демиселди чаа хоойлуда күштелдирген. Эрги дүрүмде кемниг херек үүлгедиинге удур үш дүрүм үүлү турган болза, ам чаа дүрүмде 5 дүрүм үүлдери бар апарган.

1926 чылда хүлээп алдынган РСФСР-ниң кеземче кодексизинин 142 үүлүнүң 2 кезээнде кижилерниң кадыынга сагыштыы-биле кемдээшкин чедиргениниң түннелинде, эттеттирген кижи өлген болза, буруулуг кижини чүгле он чыл чедир шиидерин айыткан турган. Амгы чаа дүрүмнүң 108 үүлүнүң 2 кезээнде эттеттирген кижи өлген азы мурнунда кемниг херек дугайында каш катап шииттирип чораанар кижиниң кадыынга аары-биле кемдээшкинни чедирген болза, ындыг херектеннерни 5 чылдан 12 чыл чедир күш-ажыл колонназынга хосталгазын казып шиидерин дүрүмчүткен. Областың суд органнары ону амыдырал кырында боттандырып турар. Чижээ, Ооржак Эртин-оол 1950 чылдан бээр оор херек дугайында ийи удаа шииттирген, 1956 чылда кижини кемдеди эттээни дээш 8 чылда шииттиргеш, ол хереэнден хосталып үнген соонда оортан бодунга чогуур түңнелди кылбаан. Сөөлгү үеде база-ла кемниг херек үүлгедириниң оруунче киргеш, 1961 чылдың февраль 21-де өзирик хамааты Сарыглар Боктаан-оолду болгаш ооң назы четпээн оглун эттээш чурталгазынга айыылдыг, улуг аар кемдээшкинни чедирген. Кемдээн кижи өлбээн, ындыг болзадаа Барыын-Хемчик районнуң улус суду Ооржак Эртин-оолду каш катап херек үүлгедип, шииттирип чораан кижи деп санааш, РСФСР-ниң кеземче кодексизинин 108 үүлүнүң 2 кезээ-биле 12 чылда күш-ажыл колонназынга хосталгазын казып шииткен.

1926 чылдагы кеземче кодексизинде чүгле аар болгаш чиик кемдээшкин чедиргени деп ийи хевирге көргүскен болза, амгы чаа дүрүмде аар кемдээшкинни чарып, аар болгаш улуг эвес аар кемдээшкин база чиик кемдээшкин деп үш хевирге көргүскен. Улуг эвес аар кемдээшкинни чедирген дээш бо талазы-биле кемниг херек үүлгедикчилерин РСФСР-ниң кеземче кодексизинин 109 үүлү-биле буруудадып шиидерин көргүскени чаа үүл болуп турар. Ол үүлдүң бирги кезээнде 3 чыл чедир, ийиги кезээнде беш чыл чедир хосталгазын казып шиидерин айытып турар. Чижээ, Салчак Кивии 1961 чылдың февраль 12-де кадайын эттээн. Ооң кадайының кадыынга чедирген кемдээшкини 108 үүлүнүң негелдезинге четпейн турары-биле кеземче кодексизинин 109 үүлүнүң бирги кезээ-биле буруудаткаш, Барыын-Хемчик районнуң улус суду ону үш чылда күш-ажыл колонназынга хосталгазын казып шииткен. Кижиниң кадыынга чиик кемдээшкинни чедиргени дээш үүлгедигниң составы дүрүмде немешкен-даа болза, кеземче яланын талазы-биле улуг өскерилге чаа хоойлуда чок болуп турар.

1960 чылда хүлээп алдынган чаа хоойлуда көрдүнген чурумнарга чөрүштүр хереэженнериң уруг дужуртур чоруунга удур демиселди күштелдирген. Эмчилериң чурумундан хажыды уруг дужуртур чорук хереэжен кижиниң кадыынга улуг хораны чедирип турар. Ынчангаш РСФСР-ниң чаа хоойлузунуң 116 үүлүнде дүрүмден хажыды уруг дужуртур болза, ындыгларны 8 чылга чедир күш-ажыл колонназынга хосталгазын казып шиидерин дүрүмчүткен, а эргидеги кеземче кодексизинде дүрүм чок уруг дужурткени дээш ындыг шыңгыы кеземче харыысалгазы көргүзерин негевейн турган.

Анна Георгиевна Огаренко 1957 чылдан бээр хереэженнериң уруг дужуртур чоруун үргүлчү кылып келген. Уруг дужуртур чорукту кылгаш бир кижиден-не 50 рубльди (эрги акша-биле) ап турган. Ол бодунуң хуузунда чунар бажыңының иштинге арыг-шевер эвес байдалга уруг дужуртур чорукту кылып турган. Аңаа уруг дужурген хереэженнер боттарының кадыын дыка баксыраткан. Чүгле эмчилериң дузаламчызы-биле олар кадыын катап тургузуп ап шыдаан. Огаренко 65 харлыг кырган кадай. Ындыг-даа болза ооң үүлгедии хамаатыларның кадыынга хоралыг болурун көргеш, Кызыл хоорайның улус суду РСФСР-ниң кеземче кодексизинин 3-кү кезээ-биле аңаа кеземченин шыңгыы харыысалгазын көргүскен.

Күштеп-чазарлаашкын талазы-биле кемниг херек үүлгедиин мурнунда ийи кезекке чарып турган болза, амгы чаа кеземче кодексизинде бөдүүн, аар болгаш онза аар деп үш кезекке ангылап турар. Күштеп-чазарлаар кемниг херек үүлгедир болза, РСФСР-ниң кеземче кодексизинин 117 үүлү-биле буруудадыр болгаш шөлүвүшаан азы ол чокка 15 чыл чедир күш-ажыл колонназынга хосталгазын казып шиидерин дүрүмчүткен. Иван Шагдыр-Сюрюнович Маадыр Тере-Хөлге чуртпан турган бөдүүн хевирниң күштеп-чазарлаашкынын кылып, кемниг херекти үүлгеткен. Ооң буруулуг хереэниң составын РСФСР-ниң кеземче кодексизинин 117 үүлүнүң 1-ги кезээ-биле Кызыл хоорайның улус суду ону 6 чылда күш-ажыл колонназынга хосталгазын казып шииткен.

Хамаатыларның амы-бодунун, кадыының камгалалын күштелдирер кезээнде ургуларынга болгаш күш-ажыл кылып шыдавас төрелдеринге дузалажырындан ойталааннарга хоойлу ёзугаар көргүзер хемчеглерни чаа дүрүмде дыка күштелдирип турар. РСФСР-ниң кеземче кодексизинин 122 үүлүнде уруг азыралын төлээринден ойталаар болза, хосталгазын казып шиидер ийикпе аа үш чыл чедир хуусаада шөлүүрүн дүрүмчүткен. Кеземче кодексизинин 123 үүлүнде күш-ажыл кылып шыдавас ада-иелериниг материалдыг дузаламчы, азырал төлээринден ойталаар болза кеземче харыысалгазын көргүзерин база айтып турар.

Хамаатыларның алдар-хүндүлелин баксырадырынче угландыр хоп-меге тарадыр, дорамчылап сөглээр чоруктарны совет хоойлу дыка буруу шаап көрүп турар. Ооң ужурунда хамаатыларның алдар-хүндүзүн баксырадыр сорулгалыг хоп-меге тарадырларга кеземче харыысалгазын күштелдирген болгаш кеземче ялазын шыңгыыраткан.

1926 чылда хүлээп алдынган кеземче кодексизинин 161 үүлүнде совет кижилериниң ат-алдарын бужартадып, хоп-меге тарадыр болза, ындыг чорукту үүлгеткен кижилер хоойлу-дүрүмде айытканын ёзугаар шииттирер. 1960 чылда хүлээп алдынган РСФСР-ниң чаа кеземче кодексизинин 130 үүлүнде—солун-парлалга дамчыштыр азы өске-даа янзы-биле кижиниң ат-алдарын бужартадып, хоп-меге тарадыр болза беш чыл чедир хосталгазын казып шиидерин дүрүмчүткен. Хоп-меге тараткаңы дээш шииттирген кижи бистиң областың амыдыралында амдыызында чок болуп турар. Хамаатыларның алдар-хүндүлелин кудуладыр, дорамчылаар азы хөй чоннуң аразынга бак сөс-биле сөглээр болза, эргидеги дүрүмнүң 159, 160 үүлүнде 30 рубльге (чаа акша-биле) штрафтаарын айытканы болза, амгы чаа дүрүмнүң 131 үүлүнде кижини дорамчылаан кижини үүс рубльге чедир штрафтаарын көргүзүп турар.

Бо фактылар болза совет хамаатыларның амы-бодунун, кадыының болгаш алдар-хүндүлелиниң камгалалын күштелдирер дугайында совет хоойлу-дүрүм шыңгыызы-биле көрүп турар. Кижилерни дорамчылап сөглээни дээш штраф-биле шииттирип турарлар бистиң областа эвээш эвес. Оон чайлаар төлээде чүү кылза чогуурга? Хамыктың мурнунда чоннуң ортузунга бүгү-ле кижизидилге ажылын кажангызындан-даа артык күштелдиреринде.

«Коммунистиг бедик медерел, күш-ажылга ынакшыл болгаш сагылга-чурум, хөй-ниитиниң эргежыктарынга бердинген чорук—коммунистиг ниитилелдиң кижизиниң чарылбас шынары болур» деп СЭКП-ниң Программазының төлевилелинде айтып турар. Совет ниитилелдиң кижилери ол дээш демисежип келген болгаш демисежип турар.

С. ШАЛЧИМА,
область судунуң кежигүнү.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, баржың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң ораланчызының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарьның болгаш харыысалгалыг дежурныйның 23-35, көдээ ажыл-агый килдизинин 25-38, партийжи амыдырал болгаш культура амыдырал килдистерининг 37-13, иштики информация килдизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг килдистерининг 21-27, үлетшүр болгаш транспорт килдизинин 22-64, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—01326. Чагыг № 1689. Культура эргелелиниң типографиязы.